BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
„M. SADOVEANU"
Inventar Nr.

Bib. Sadoveanu

Literatorul

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Anul II
Nr. 13 (30)
3 apr. 1992
16 pagini
9 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Eugen COŞERIU

PUNCTE CARDINALE

La nord de Cercul polar,
rătăcesc moldovenii prin
noapte,
în căutare de sălaşuri de iarnă.
Se poticnesc şi cad în troiene.
Lupii miloşi din Carelia
le sfîşie pieptul cu colţii:
nu-i lasă să moară de frig.

La est de lacul Aral,
rătăcesc moldovenii
prin arşiţa Stepei flămînde,
în căutare de vreo oază cu
izvoare.
Se poticnesc şi cad în nisip.
Caii miloşi din Kazahstan
le sfarmă ţeasta cu copita:
nu-i lasă să moară de sete.

La sud de munţii Stanovoi,
rătăcesc moldovenii
prin luncile Amurului,
în căutare de ciuperci
şi rădăcini hrănitoare.
Se poticnesc şi cad în hăţişuri.
Tigrii miloşi de pe Amur
le frîng grumazul cu laba:
nu-i lasă să moară de foame.

La vest de Nistru,
de la Mare la Hotin,
copiii moldovenilor,
şcolari şi şcolăriţe,
cîntă voioşi în limba lor nouă:
"Mărire ţie, Împărăţie roşie,
mărire ţie,
mărire şi ţie, mai ales ţie,
ţar de oţel,
stăpîn înţelept,
tătuc iubitor de oameni,
părinte iubit de noroade.
Că de n-aţi fi fost voi,
n-ar fi ajuns moldovenii în
Carelia,
nici în Kazahstan, nici pe Amur,
Şi n-ar fi avut parte
de mila lupilor,
de mila cailor,
de mila tigrilor".
De la Mare la Hotin,
din Hotin şi pîn' la Mare.

❐

Amazoană pe cal, vas grecesc realizat de Sodates la mijlocul secolului al V-lea, înainte de Christos

■ *Ilustrăm acest număr cu cai. Întreaga herghelie i-o arătăm (ca s-o fure) lui Fănuş NEAGU* ■

FĂNUŞ NEAGU 60 de ani

„Eu sînt un scriitor vesel, cu tot tragismul din străfundul povestirilor mele, şi care vrea să facă lumea să se simtă adevărată şi cu poftă de viaţă."

IARNA NISTREANĂ

Previzibilă, decretarea stării excepţionale pe teritoriul Republicii Moldova sporeşte îngrijorarea celor ce văd în mişcările separatiştilor nistreni un "spectacol" impus: prăbuşindu-se, Imperiul roşu face din spectrul războiului civil o ultimă armă.

Dominînd pînă mai ieri, planiglobul, afişînd răspicat credinţa că vor obţine o supremaţie planetară, imperialii îşi leagă ambiţiile de cîteva biete sate româneşti devenite mirabil cap de pod şi "ochi" veghind o Europă etern îndepărtată. Jandarmii cosmici, cei ce vedeau, cu sputnici şi rachete, diriguitori brutali ai pămîntului tot mai cred că fabricînd o republică de buzunar, de felul celei imaginate în Transnistria, vor mai putea să facă legea în teritoriile pierdute. Donul adulmecă Nistrul. Cazacii dau iama în magaziile de costume ale "teatrelor" şi se împodobesc cu veşmintele colorate abandonate o jumătate de veac. Pierzîndu-şi în acest răstimp caii, ei se bulucesc pe drumuri basarabene cu şenile de tanc. Au rachete în locul revolverelor cu butoi, au o veche foame mercenară. Ultima ediţie a "Donului" lui Şolohov explodează fastuos şi schijele ei aduc moartea şi întunericul.

Cancelariile imperiului desfăcut în felii sînt îndeobşte greoaie. Cînd dau glas, refac ştiutele grupuri de cuvinte cu care memoria ni s-a deprins: respectarea suveranităţii... neintervenţia... rezolvarea paşnică a conflictelor etc. Diriguitori ruşi şi ucraineni fac declaraţii fatal neconcordante cu evenimentele tensionate petrecute cumva sub ochii lor. Par ei înşişi miraţi de migrarea (pe o jumătate de continent!) a polcurilor de cazaci şi a echipamentului lor militar. Promit să le oprească din drum pe cele pregătite să întreţină ce a mai rămas din furnurile războinice ale unei Armate, şi ea, roşii.

Basarabenii speră, înalţă rugi, se încovoaie sub greutatea Crucii purtate cu vibrare antică din România pînă în România şi simt cum zilele negre le umbresc cerul. Sînt gata să-i înfrunte cu mînă înarmată în pripă pe autorii fărădelegilor de la Nistru. Neputincioşi (deocamdată), ei văd cum administraţia de stat e suprimată în Transnistria, văd cum incendii devastatoare se lăţesc peste pămînturi ce n-au mai apucat să fie arate, iau act de crime făptuite cu sînge rece şi, aproape cu mîinile goale, se ridică împotriva omorîtorilor de profesie.

Ce va fi?

Snegur îşi cheamă obştea să facă faţă momentelor de cumpănă. Renunţînd la mecanica adversităţilor politice, opoziţia îi oferă, prin Druc, întregul sprijin. E un gest înţelept ce subsumează retorismul electoral intereselor supreme şi, benefic ilustrat la Chişinău, el îşi poate trimite reflexele şi la Bucureşti.

Vom învăţa să înţelegem, întreagă, amărăciunea acestor zile oferindu-le celor ce nu cred în puterea noastră de obiectivare un chip lucid, ferm; sîntem siguri că ni se întind capcane şi ispita unei intervenţii *directe* a Bucureştiului în Nagorno-Karabahul plănuit la Nistru e solid contracarată de logică. România se vede implicată fără voie în zvîrcolirea cozii dragonului şi provocările cărora trebuie să le facă faţă îi testează intenţiile de viitor cînd, se va simţi chemată să audă glasul românilor din Bucovina de Nord şi a celor din sudul Basarabiei. Lor, anii din urmă le-au adus doar o schimbare de steag opresor, în vreme ce pînza propriului tricolor (cu sau fără zimbru) e arborată doar în suflete.

Formaţiunile politice româneşti vor trebui să-şi cristalizeze, altfel decît în conjuncturi festiviste şi în procesiuni folcloric-bizantine, atitudinea faţă de Basarabia şi basarabeni.

Nu ne cheltuim noi cerneala pamfletelor veştejindu-l pe Vieru (!), dar lustruindu-l cu laude pe un Ţar Boris deloc străin de escapadele căzăceşti-mincreşti de la Nistru?

Ni se cere şi nouă "un exerciţiu" de unire.

Trăim zile ce sînt istorie.

Paradoxul face ca în amurg de veac 20 să trăim istorii din veacul al 19-lea, ne retrăim trecutul.

Dar sîntem oameni ai credinţelor neîngenuncheate şi cu Unirea vom intra în veacul ce vine...

Literatorul

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Scrisoare deschisă

Domnule Grigore Vieru,

Acum, cînd în România de peste Prut se petrec multe și îngrijorătoare evenimente, aveți, vă rog, bunătatea de a citi încă o scrisoare, cu un expeditor și - mai ales - o întindere mult mai modestă decît cea pe care v-a adresat-o, luna trecută, revista *România literară*.

Ați meritat, domnule Vieru, rechizitoriul pe care Gh. Grigurcu vi-l expediază cu atîta elegantă dușmănie. *Ați meritat*-o, pentru că atunci cînd poezia și acțiunea dumneavoastră deveneau efigii ale spiritualității românești ce se încăpățîna să se afirme și să reziste, sfidînd gurile de foc ale comunismului sovietic - noi, aici, ne consumam talentele epistolare în corespondențe mai puțin istorice. Pentru că ați visat Unirea cu o țară, cu un popor, și nu cu un partid, o partidă sau un grup. *Ați meritat* "urecheala", d-le Grigore Vieru, pentru că ați îndrăznit să credeți că aici puteți avea prietenii pe care-i doriți, fără să cereți voie sau să dați socoteală pentru asta. *Ați meritat* batjocura epistolară a *României literare*, d-le Grigore Vieru, căci ați ales din istorie doar exemplele solidarității de neam, ignorînd că pe-aici au mai fost cîte unii care vedeau peste Prut doar locul de unde puteau aduna cîteva "steaguri" în solda ambițiilor lor voievodale. Dacă ați fi scuipat cîțiva scriitori și oameni politici pe care noi, alde Grigurcu, aici, cu atîta eroică osîrdie ne străduim să-i îndepărtăm din conștiința publică, ați fi fost răsfățatul celor mai multe reviste literare, d-le Grigore Vieru. Dacă ați fi spus că neamul acesta este "un popor imbecil", ați fi fost primit aici cu brațele deschise, ca un „bun român".

Ați greșit! Ați greșit foarte tare, d-le Grigore Vieru. Și vă asigur că, tocmai pentru aceste "greșeli", sunt mulți aici care, chiar tăcînd, vă iubesc și vă respectă. Am vrut să știți asta acum, în vremuri grele pentru români, încă și mai grele pentru aceia pe care i-ați făcut să simtă cu suflet românesc.

Andrei GRIGOR

NOUTĂȚI ÎN LIBRĂRII

Încet, dar sigur, economia de piață începe să funcționeze în sectorul editorial, în special în cel privat. Este solicitat un anume gen de literatură, replierile se fac din mers, secțiunea avînd prioritate. Sînt solicitate traducerile, editurile cele mai dinamice sînt pe fază; vin examenele, sînt realizate (uneori numai încropite) culegeri, sinteze, teste de profil; este nevoie - și este mare nevoie - de lucrări pentru învățarea sau perfecționarea limbilor străine, apar dicționare bilingve (de diferite tipuri), manuale, ghiduri de conversație; există interes pentru literatura istorică, se reiau lucrările consacrate, dar sînt avute în vedere și lucrările originale. Se știe că un anume titlu este foarte cerut, mai multe edituri se luptă pentru întîietate sau exclusivitate. Așa se face că, uneori, la intervale foarte scurte, apare același titlu, dar sub egida unor edituri diferite; cele mai recente exemple: romanul *Obstacole* care a apărut cu circa o lună de zile în urmă la Editura Medicală, iar acum la Editura Venus; lucrarea *Crima lui Sylvestre Bonnard* de Anatole France a fost tipărită aproape concomitent de Editura Excelsior din Timișoara și Arania din Brașov... E bine, e rău că se întîmplă așa? Răspunsul la această întrebare nu-l pot da decît cei interesați, adică cititorii.

Cît privește titlurile pe care le inserăm în rîndurile următoare, facem precizarea că, în marea lor majoritate sînt semnate de personalități ale scrisului - între care trei laureați ai premiului Nobel pentru literatură, trei aspiranți la același trofeu, precum și scriitori autohtoni de prestigiu.

- Maria D. Alba - *La marginea tăcerii*, Editura Dacia, 171 de lei
- Hans Christian Andersen - *Mistrețul de bronz*, Editura Arania, 265 de lei
- Corin Braga - *Noctambulii*, Editura Dacia, 149 de lei
- Pearl Buck - *Exilata*, Societatea Narcis, 180 de lei
- Paul Butușină - *Singur pe mare*, Casa editorială "Abrona", 140 de lei
- Julio Cortázar - *Fețele medaliei. Cîștigătorii*, Editura Cartea Românească, 200 de lei
- Valeriu Cristea - *A scrie, a citi*, Editura Dacia, 138 de lei
- Lloyd Douglas - *Obstacole*, Editura Venus, 175 de lei
- Ion Druță - *Povara bunătății noastre*, vol. I-II, Editura Minerva, 160 de lei
- Paul Everac - *Reacționarul* (Eseu moral-politic), Editura Românul, 100 de lei
- Anatole France - *Crima lui Sylvestre Bonnard*, Editura Arania, 195 de lei
- John Galsworthy - *Floare întunecată*, Editura Porus, 150 de lei
- Prințul Felix Iusupov - *Moartea lui Rasputin*, Editura Cartea Românească, 135 de lei
- Mario Vargas Llosa - *Istoria lui Mayta. Domnișoară de Tacna*, Editura Cartea Românească, 200 de lei
- Dumitru Matcovschi - *Floare Basarabie* (Poeme de după întîia moarte), Casa editorială "Abeona", 210 lei
- György Méhes - *Raport confidențial despre un tînăr*, Editura Kriterion, 110 lei
- Emil Pintea - *Gîndirea. Antologie literară*, Editura Dacia, 177 de lei
- Marin Sorescu - *Vărul Shakespeare și alte piese*, Editura Cartea Românească, 145 de lei
- Nichita Stănescu - *Argotice* (Cîntece la drumul mare), Editura Românul, 120 de lei
- Radu Theodoru - *În luptă cu valurile*, Casa editorială "Abeona", 169 de lei
- George Topîrceanu - *Balade vesele și triste*, Editura Minerva, 144 de lei
- Gh. Vlăduțescu - *Filosofia în Roma antică*, Editura Albatros, 98 de lei
- Mircea Vulcănescu - *Logos și eros*, Editura Paideia, 170 de lei
- G.M.Zamfirescu - *Madona cu trandafiri*, Editura Europa, Craiova, 130 de lei.

Marian BĂLĂTICĂ

REVISTA REVISTELOR

"Vieața nouă" rediviva

Continuînd spiritul novator introdus în literatura română, la sfîrșitul secolului trecut, de "Literatorul" lui Al. Macedonski, revista "Vieața nouă" a lui Ovid Densusianu, apărută între 1 februarie 1905 și 1 februarie 1925, a avut o contribuție fundamentală nu numai la promovarea simbolismului autohton, ci și la modernizarea structurală a literaturii noastre, deschizînd-o spre orizonturile largi ale creativității europene și universale. Alături de "Literatorul" de astăzi, un suflu proaspăt și tonifiant, în literatura română contemporană, își propune să aducă și noua serie a revistei "Vieața nouă", al cărei prim număr, pe luna martie a.c., a apărut recent, avîndu-l ca director pe Ioan Șerb, cunoscut exeget și editor al operelor lui Ovid Densusianu.

Sub egida Editurii "Grai și suflet - Cultura națională", revista are ca obiectiv esențial "deschiderea totală față de toate tendințele culturale naționale lucrînd pentru ilustrarea sufletului românesc din toate timpurile și din toate locurile unde este întrupat în graiul românesc", chemînd la "conlucrarea tuturor forțelor într-un destin unic", se precizează în articolul-program "Rătăciri și regăsiri", semnat de Marcel Duță, redactorul șef al publicației. Conținutul primului număr răspunde acestui deziderat, conturînd profilul unei serioase reviste de cultură, în care literatura și arta își dobîndesc adevărata lor identitate și menire, armonizîndu-se într-o viziune caleidoscopică, fără nici o deviație în zone extraestetice. Locul de frunte îl deține poezia, primul număr deschizîndu-se cu două admirabile poeme, "Cele mai fragede secunde" și "Un basm", de Ștefan Aug. Doinaș. Din literatura universală ni se oferă un amplu fragment din "Oda I - Muzele" de Paul Claudel (traducere de Victoria Ana Tăușan) și cinci poeme de Carl Sandburg (traducere de Ion Segărceanu). Cum era și firesc, noua serie a revistei "Vieața nouă" își începe existența prin omagierea fondatorului ei, publicînd un fragment din "Jurnalul" încă inedit al lui Ovid Densusianu (prezentat de Maria Rafailă) și interesantele "Amintiri din viața lui Ovid Densusianu" ale lui I.A. Candrea, datînd din decembrie 1946. Sfera istoriei literare e completată de contribuția Luminiței Beiu-Paladi referitoare la filiațiile operei lui M. Eminescu cu "Cugetările" scriitorului clasic suedez Johan Turesson Oxenstierna, ca și de articolul lui Mircea Anghelescu "Istoria literară: una sau mai multe?", în care își propune să definească specificitatea acestei discipline.

Demn de remarcat este faptul că revista abordează variate zone ale spiritualității și creativității naționale, edificator fiind substanțialul studiu al lui Ioan Șerb despre "Izvoarele populare ale litaraturii române". Înrudit ca problematică este și articolul omagial al lui Dan Grigorescu "Un artist al sufletului românesc: Marcel Olinescu", închinat regretatului plastician, autorul, printre altele, al excepționalelor lucrări în stilul vechilor xilogravuri populare, "Miorița" și "Meșterul Manole", din care sînt reproduse și cîteva planșe în culori.

Dacă "Vieața nouă" a lui Ovid Densusianu a înfruntat timpul două decenii, din 1905 pînă în 1925, să-i dorim noii serii a revestei aceași viață rodnică și îndelungată.

Teodor VÂRGOLICI

Un mare fiu al Moldovei din stînga Prutului

Autorul poemului *Puncte cardinale* (vezi p.1) este unul dintre cei mai mari savanți pe care neamul românesc i-a dăruit științelor umane la acest sfîrșit de mileniu, unul din principalii fondatori ai lingvisticii, alături de Ferdinand de Saussure, Roman Jakobson, Noam Chomsky și puțini alții. Cum o dovedește acest text - ca și recentul volum de povestiri *Anotimpul ploilor* (editat la "Clusium", 1992) - geniul savantului, ca în alte fericite cazuri din cultura română, face bună casă cu talentul literar. Și iată extraordinara vibrație a unui mare fiu al Moldovei din stînga Prutului, condamnat de istorie să-și trăiască întreaga viață departe de pămîntul natal, în fața revelației tragice a destinului comun cu al fraților săi *moldoveni!*

Mircea BORCILĂ

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnal. Aceeași rugăminte confraților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

Literatorul

Săptămînal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 13(30)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu (redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției:
București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Abonamentele pentru străinătate se realizează prin ORION - SRL, Splaiul Independenței nr. 202 A, Sectorul 6, București, Telefon 17.34.07, Fax (400) 42.41.69

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43
ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată
JORDAN SOFTCHIM
Mihaela Iorgulescu
Gabriel Murgășanu

Tiparul executat la TIPOREX București

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

TÎNĂRUL NICHITA STĂNESCU (II)

Curios că arghezianul Nichita Stănescu, care vede lucrurile înfășurate în marame de tăcere și vorbește de liniștile adînci, primordiale, nu spune nimic despre divinitate și, după toate aparențele, nu simte angoasa mistică din *duhovnicescă* și din *psalmi*. Dumnezeu apare de cîteva ori, dar nu în poemele grave, ci în parafrazele în stilul cîntecelor de lume. *Un cîntec vechi de lună nouă* din 23 ian. 1956 începe cu o sugestie de teroare și mister ("seară grea de stele și de lut", "viermi moi", "ochi pustii și goi" etc.) și continuă cu o imagine a epifaniei în ritmuri, acum, jucăușe și cu notații care îndepărtează ideea de miracol. Miracolul este ratat și poetul nu este nici deznădăjduit, nici bucuros, este doar mirat că astfel de întîmplări se petrec. Este limpede că Dumnezeu nu este grija lui cea mai mare: "Ieșise-n calea sufletului meu/ aiurea, din trotuare, Dumnezeu /... Încet, sub pașii ceasului venit, /se șterge, sur, noptirea-albastră /... și tot mai e ceva neîmplinit /și singur, în iubirea noastră...// Poate că doina asta veche /tăcerile le cerne rînd pe rînd, /de îți răsună în ureche / pe după cețuri luna lunecînd// Neliniști vechi, și glasul lor hoinar/ spre neștiut încet ne mînă /Ne-oprim o clipă... apoi mergem iar/ prin ceața udă, mînă-n mînă //și văzul tău pe piept îmi suie /ca un păianjăn beat. Și nu îmi spui /că mi s-a prins surîsu-ți amărui /de buze, fată amăruie //Chemările ne scutură în sîn /durut zornăitoarea salbă... //... Și de-aș fi fost copac bătrîn, bătrîn /tu ai fi fost o frunză albă //sau poate înserarea.//

Cîte-n suspin, cîte o invocare retorică ("ce adînc sunt, Doamne, ce adînc!"), o trimitere la Crist și prezența în poeme a îngerilor îndrăgostiți nu sunt semne suficiente pentru a spune că tînărul Nichita Stănescu, "poetul îngerilor" (cum el însuși își zice într-un loc), simte într-o epocă atee dimensiunea religiosului. Din Arghezi, el alege pe poetul *Florilor de mucigai* și, fără complexe, cu abilitate și multă imaginație, face portrete și parafrazează în stilul negru al blestemelor. Poezia este "o tîrîtură de cuvinte", florile - "găinaț de zînă", poetul este și el "un făcător de cuvinte", dar "sfînt", un poem este dedicat viermilor, un altul vorbește de hoiturile din noroi și de "un cîntec surd, de pușcării". Îngrămădirea materiilor purulente ține, evident, tot de poetica argheziană, în ramura ei baudelaireană. Elevul are dibăcie, amestecă bine cuvintele degradate și încearcă să scoată efecte sublime din aceste descîntece negre: "Noapte, noapte cețoasă... /al dracului drumu spre casă./ Prundiș zdruncinat, să-ți rămîie/ măsele de piatră-n călcîie./ Coptură în țîțe, jăratec în pîntec/ stă plopul izbit de descîntec. /De vrei la vedenii să zbieri, /țîșnesc dintre buze tăceri".//

O *ars poetica* din martie 1955 face trecerea de la lirica profundului, nelămuritului, misterului ascuns în detritusurile materiei la o poezie bășcălioasă, în ritmuri alerte și cu vorbe, multe vorbe slobode și colorate. Este cel de al doilea Nichita Stănescu, poetul *rîsului* ploieștean, născocitor în buna tradiție a cîntecului jeluitor și prefăcut. Un răsfăț și o cruzime tinerească trec prin aceste improvizații remarcabile. Poezia debutează cu un sunet grav de clopot mănăstiresc și sfîrșește printr-o propoziție villonească, în varianta mahalalei ploieștene: "Cuvîntul moare în tăcere /se sbate... înjunghiat de vis /și vrea bacșiș și vrea durere, /și-ntinde pumnul drept, deschis //Atîta aur pe icoane /prea în zadar s-a spălăcit,/ căci găozarii cu plocoane /abia acum au conăcit// Și-și geme-n sine universul /beția stearpă de hașiș /Mă doare surd,/ mă taie versul /cum simți nevoia să te pișí". Ce urmează este un spectacol de invenții verbale iscusite, un joc de silabe drăcoase, voit parșive, acceptabile și chiar frumoase prin inventivitatea și inocența lor. Poetul face acum exerciții de stil argotic și aduce în poem, lîngă "găozarii" dinainte, pe "papaciocarii și granabeții" din Tei, pe găscarii care "îngîdilind la gîlci oboiul" fac nu știu ce isprăvi mărețe, în fine, vine vorba și de o "cartoafă", o "știoalfă talciocară", o "oafă", de o "curvă luna" în fine, de o *antiars poetica* unde dăm peste cîini cu galaxii în coadă și fabule sublime cu o morală așa de înțeleaptă: "foicica macului / să ne ducem dracului"...

Poetul face o cronică a mahalalei și se arată și pe sine în aceste bocete false ca un "tîlhar hoinar", în tradiție veche a mitologiei villonești. El zice "dar dă-o-n suflet de gagică" și povestește cu vervă viața Vaselicăi din Socoli, tîrfă celebră și închipuită întrucît pretinde într-un cîntec de rușine "lung și trist/ c-a avut-o însuși Crist"... Regăsesc în aceste prefăcute, jeluitoare cîntece topografia și tipologia orașului oniric al lui Candiano Popescu: Dîmbul slinos, strada Berzelor, Cîciuma lui Malastropu (nume, probabil, imaginar), vestita cîrciumă "La calul bălan", Gherghina, femeie mîndră și iebrașă care iese pe stradă în combinezon și alte personaje (Ion, Sița, Rada, Tinca, Gheorghe Pătru) luate din cărți sau pur și simplu inventate. Remarcabil mi se pare din această categorie poemul *Ananghie*. El arată ce versificator admirabil este, încă de pe acum, Nichita Stănescu: "Oh, pe mine-s zugrăvite /numai nimfe izmenite.../care-n loc să aibă țîțe/ două inimi țin, de fițe, /peste pîntec atîrnate, /cînd spășite, cînd umflate. /Dau și eu să le cuprind/ cu o palmă, cu un jind, /dară me trezesc nătîng /cu deștu-n buric, și plîng".

Sunt foarte înșelătoare aceste cîntece argotice, jelalnice și închipuite, petrecărețe. Se vede bine modelul din *Spitalul amorului* și, poate, se simt și unele ecouri din *Cîntice țigănești*, dar influența cea mai puternică o are, și aici, tot Arghezi. Iau ca dovadă un poem fără titlu, scris în februarie 1956, unde cîntecul de ibovște se pierde într-un discurs bine organizat, cu naivități calculate și rafinamente stilistice surprinzătoare: "Ai văzut, frate Isus? /Cade iar o stea, de sus...// Gura-ntinsului de tină /mușcă sfîrcul de lumină. //Mîna ce-nchinase lutul /strînsă, caldă ca sărutul; //Coasta suptă, sîngerată/ împlinită-n sîn de fată; //Șoldul ce-l mînjiră bunii /alb și pur ca șoldul lunii; // Pulpele, la subțioară /umede ca de fecioară.// Lămîiță de mireasă/ frunții tale, ne-nțeleasă //Vin de nuntă, clipei clare /urma crucii pe spinare //... Ai văzut, mireasa mea? /iar a mai căzut o stea".

Apare tot acum și anatomia poetică nichiteană. Este vorba, mai sus, de *coasta, șoldul, pulpele, fruntea și gura*, unei ființe imaginare, în alte poeme, grave sau vesele, intră *claviculele, gleznele, ochiul, sprînceana, beregata, sînii, genele, umărul*, eminescienele *brațe subțiri și reci, țîțele, pîntecul*, din nou *pulpele groase de malac și mîinile* care gîndesc și chiar ceva ce nu poate fi numit într-un articol serios de critică literară, oricum "ceva slinos, roșind și mare", cum zice liceanul concupiscent și cu fața palidă într-o *notă informativă* ... Este inventată și fantasma inorogului ("com viu de inorog") care nu va părăsi niciodată fantezia lirică a lui Nichita Stănescu. Remarc și privirea "ruptă de pleoape" care plutește printre lucruri și cîteva foarte bune acorduri bacoviene (*Ce vis ciudat mă străbătu azi noapte, Gînd*) din care aș cita, pentru efortul poetului de a simplifica versul, micul poem din urmă: "inimă /fii simplă ca moartea /Lucrurile simple nu se pot dovedi /și sunt atîția morți în jur..."

Aceasta este înfățișarea poetului tînăr în anticamera debutului. Un poet care prinde cu Arghezi în față, vicleșugurile versului cantabil, un tînăr care își caută stilul încercînd mai multe ritmuri. A avut tăria să aștepte (a publicat prima carte la 27 de ani!) și, cînd apare, în 1960, vedem că modelele s-au estompat și că un nou limbaj și un nou tip de imaginație poetică își fac, prin el, intrarea în literatura română. *Cîntecele de drumul mare* sunt valabile în sine, ca exercițiile (unele dintre ele remarcabile) dinaintea unui mare concert.

□

Nichita Stănescu

De dragoste

Ea devenise încetul cu încetul
doar un cuvînt
pe care
nu-l mai puteam rosti, -
cuvînt albastru și gri
și negru de tenebră,
cu tunet de leu
și dungă de zebră
ce nu se răstește și nu se cîntă,
ce nu se spune și nici nu se zice, -
o nuntă fără de nuntă
de Orfeu căutînd-o pe Euridice
Ea devenise încetul cu-ncetul cuvînt, -
fuioare de suflet în vînt, -
delfin în ghearele sprîncenelor mele, -
piatră scriind pe apă inele, -
stea înlăuntrul genunchiului meu,
cer înlăuntrul umărului meu,
eu, în lăuntrul eului meu

Chip ianifer

El era un singur ochi peste tot,
o singură gură de jur împrejur,
un singur piept peste tot
o singură frunte de jur împrejur

El era blestemat,
de Fatum era blestemat.

Sub coastă avea două inimi,
două inimi, două inimi,
două inimi, două inimi,
două inimi,
două inimi...

(Din volumul "Dedicații" de Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei - Editura Libertas, Ploiești)

Ciclul de versuri „7 poeme"
a fost scris la cererea dr. Ion [illegible]
care a dat și titlurile poeziilor,
având exigența ca ele să fie formulate
într-o altă [illegible] mai [illegible]
Lucrarea a început la sfârșitul lunii
mai și s-a desăvârșit la începutul lunii
iunie 1980
A fost transcrisă pe curat [illegible]
[illegible] de autor, astfel
că acest exemplar autograf este
unic
El este dăruit Doctorului Ion [illegible]
căruia îi este dedicat.
Autorul a primit, ca drept
de autor din partea Doctorului
[illegible], un denar republican
Document încheiat azi
4 - Iunie 1980, la
București.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RECHEMĂRI DIN MEMORIE

Lui Mircea Eliade India, în general căutarea universalului în individual, îi prilejuiește un jurnal în jurnal. Partea întîi, *Mansarda*, din *Memorii*, învăluie în melancolie, povestește în detalii cum ajunge Eliade să gîndească la plecarea în Asia. Să își demonstreze sieși necesitatea metafizicii. Este structural autobiografică, împănată cu referiri la diverse romane aflate în lucru. Și mai este o largă explicare a ideii ce își face despre misiunea pentru care se mobilizezază.

Se perindă mărturisiri, explicări, reconstituiri pornind de la gesturi, invocări, rechemări din memorie. Nu poți exprima tot ce s-a strîns în adîncul din noi. Totuși sînt trăiri care ne iau în stăpînirea lor. Se salvează din uitare chipuri de colegi, experiențe de lectură, amoruri și atracții erotice, pățanii cu articole de ziar, proiecte de colaborare, vizite cum este cea din Italia, reveniri acasă, examene, alte pregătiri, alte exaltări în care se scaldă spiritual. Economia unei gîndiri și afectivități devine "centrul lumii".

Între nenumăratele preferințe prinde consistență, devine și scop și sursă, aproape categorie filozofică, instrument de impunere, *rodirea*. Ea măsoară posibilitățile de afirmare, creditează accesul la noi orizonturi.

Pe urmă, la finele anului 1930, intervine India. Un nesfîrșit mister preschimbat în împărtășire, iradiere intelectuală superioară, explorare a tot ce este uman. Cu un bilet de vapor gratuit în buzunar, Eliade se îmbarcă pentru Alexandria. Și de acolo mai departe.

Are șansa unică să i se ofere o bursă de către maharajahul din Kassimbazar pentru a învăța sanscrita și lucra sub conducerea gînditorului Dagupta. Primul, cred, coincide cu valul de subiecte supranaturale din literatura erudituIui. Discursul stilistic din *Isabel* și *Apele Diavolului* corespunde acestui univers fenomenologic. Descoperirea necunoscutului tropical bengalez, cu cicloanele, insolațiile, inhalările de opium și contactele sale enigmatice trece de la virtual la real o zonă fierbinte, parcă născocitoare de ficțiuni.

În fapt, Eliade nu este ceea ce se cheamă un vizitator al Indiei. Șederea lui, aici, îl farmecă și îl inițiază. Îl mîngîie și îl disciplinează. Se va sprijini pe ea, înlăuntrul unor trăiri sacralmistice în care poezia se cuplează cu senzualitatea. Le aparține pînă la relevarea puterii de rodire a imaginarului nutrit din belșug de topografia și folclorul extrem-oriental. O atracție irepresibilă îl poartă pretutindeni; la Delhi și în Himalaya, spre Gange și la sfinții sihaștri, spre Calcutta și Chandernagor.

Revine în țară după doi ani. Regăsește vechi prieteni: Ionel Jianu, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, Haig Acterian ș.a. Face cunoștință cu Emil Cioran, se apropie de Zaharia Stancu și de Dan Botta. Ia ființă cercul "Criterion".

În căutarea echilibrului interior Mircea Eliade iubește și este iubit. Sînt relatate pe un fond de cristalizări cazuistice cele dintîi incursiuni în lumea editorială, deopotrivă pentru contactele și contractele stabilite, cît și pentru schițarea perspectivelor multiple pe care le deschid martorului precoce, capabil de atîtea pasiuni constructive.

Înainte de toate este explicarea de sine ca întemeietor al romanului exotic românesc. În fond, talentul frenetic, în care primează pasiunea pentru elementele originare, plăsmuiește prin unealta scrisului deschideri. În viața acestui ilustru om al cărții a deschide înseamnă a da formă izvoarelor, a cultiva curiozitatea pentru trecutul inițiatic, vivificator. Învățatul e și pedagog. După ce își publică teza de doctorat ajunge suplinitor la catedra lui Nae Ionescu. Un șir de demersuri îl îndreaptă, încă o dată, la Paris. "Omul universal" care a fost Mircea Eliade se construiește în acești ani. Îl vedem cum cucerește notorietatea, cum urcă treaptă cu treaptă și își sapă efigie într-o economie spirituală care stă sub semnul exaltării energiilor. Misionarismul său, deopotrivă etic cît și studios-creator, îi umple ceasurile, îl ajută să traverseze o perioadă de rodiri între limite de viață din afară, derivind din evenimente politice tulburi sau din evaziuni fulgerător curmate.

De oriunde am privi, cursul activității lui Mircea Eliade apare biografic susținut, în mansardă sau la masa de la biblioteca el canalizîndu-și cercetările și descoperirile spre un fel de-a fi inconfundabil. Lăzile cu cărți ce sosesc din India, simpozioanele, corecturile, dragostea pentru o femeie superioară, Nina Mareș, prieteniile, înhămarea la o pretențioasă ediție Hasdeu, *in integrum*, par acorduri dintr-o amplă simfonie. Mircea Eliade este și dirijorul și interpretul ei. O operă literară importantă ia ființă în toți acești ani (*Întoarcerea din Rai, Maitrey, Romanul adolescentului miop, Nopți la Serampore, Șantier ș.a.*). Ea devine o componentă de bază a portretului caracterologic pe care Eliade și-l întocmește singur. Cînd pleacă la Berlin să își completeze teza și să rezolve cîteva revizuiri ne este limpede că avem în față două romane: unul *direct*, cel ce prezintă o structură artistică originală și un altul, *indirect*, cel al studiilor, călătoriilor și prieteniilor lui Mircea Eliade. Amîndouă cad într-o excitație neîntreruptă, pentru că omul modern suferă de pe urma ordinii antropologice fluctuante. Contribuțiile sînt vii, iar omul care ni le oferă nu își ia vacanță niciodată.

În tot ce am notat foarte sumar mai sus, se vădește coexistența literaturii cu un neîntrerupt exercițiu formativ pe linie de învățămînt, pe linie sentimentală, la nivel doctrinar. Mircea Eliade, vom observa mai tîrziu, urmează modelul grec deși el se formează, esențialmente, tutelat de filozofia indiană. Acest model proclamă efortul neîntrerupt pentru ca prin cunoaștere să fie pusă în concordanță gîndirea cu trăirea.

Tradiția primordială a culturilor asiate îi ușurează situația, cum o și recunoaște însuși scriitorul în volumul doi din *Memorii*, intitulat *Recoltele solstițiului*. De astă dată confesiunea, întreruptă de paranteze personale privind opera, angajamentele, indivizii întîlniți, transcrie disciplinarea fanteziei, corespondența între exil și românul Eliade într-o Europă ieșită dintr-un devastator război.

"Viața nouă" despre care scrie Eliade în cea de-a cincea secțiune a cărții ne reține atenția din punctul de vedere al prelungirii descoperirilor. El aruncă o punte spre America și Japonia. Destinul îl îndreaptă spre America. Acolo se instalează, va preda istoria religiilor la Chicago; în Japonia vine la cîteva congrese, stimulat de geniul nipon, "atras de infinitele epifanii ale creativității cosmice". După India, Japonia dă finalitate incorporării spiritului în sufletele morților, al animalelor și plantelor. Geniul religios, nevoia de a comunica și a te confrunta cu divinul sînt în arhipelag concrete și eterne.

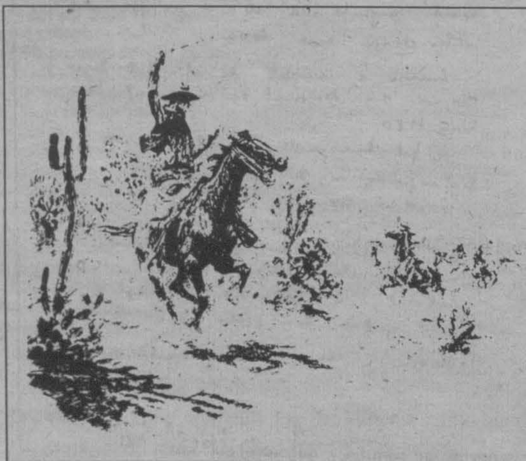
Revenirea în America coincide cu convertirea tumultului subiectiv în ordine culturală și teologică. Sociologia religiilor, înțelegerea corectă a cosmogoniilor primitive reintră în actualitatea preocupărilor marelui cărturar, de astă dată ca profesor. Apar și primele semne de boală. Întîi artrita. Pe urmă dezastrul cu incendiul din bibliotecă. A fost prima moarte. Nu de mari proporții materiale cît ca stare de șoc. În fine, congestia cerebrală, paralizia părții drepte a corpului. După investigații de rutină, analizele aduc dovada unui cancer generalizat. Sfîrșitul.

Factor capital în compunerea lucrărilor și cursurilor sale, Eliade este și comentatorul acestora. Istoria, oricît ar surprinde, i-a dat un neprețuit concurs. Îl recunoaște chiar Mircea Eliade într-un *Fragment autobiografic* din care cităm cîteva rînduri. Mai mult ca să-l contrazicem, fiindcă tot ce am notat vorbește despre un Eliade activ și proteic prezent, nu de unul defunct, proiectat eteric, în absență. "Plecînd în 1940 din țară am avut prilejul să urmăresc pînă în 1945 cam ce soartă post-mortem așteaptă pe un scriitor; vedeam, bunăoară, cum lipsa mea prelungită din publicistica bucureșteană sfîrșeste prin a mă împinge în umbră... Or, tocmai situația aceasta din urmă îmi convenea: să fiu citit pentru meritele cărților, nu pentru actualitatea pe care le-o dădea prezența mea. De foarte mulți ani mă consider un scriitor român postum; viu n-a mai rămas decît Autorul cărților care apar în limbi străine".

Concomitent cu dezafectarea comunismului, Mircea Eliade pătrunde fără ocazionale inițiative de reabilitare în intimitățile posterității. Fabulosul, senzualismul modern, senzaționalul, imaginarul mitic și magic își descoperă propensiunile și fac din intrepătrunderea lor o demonstrație de vitalitate magnetică.

Henri ZALIS

Mircea Eliade, *Memorii*, vol. I-II, București, Ed. Humanitas, 1991

Charles RUSSEL: "Corazon și herghelia sălbatică"

Charles RUSSEL: "Cowboy cu lasso"

O ecologie a spiritului

Avem în față o lucrare*) ce s-a tipărit ca urmare a străduințelor Organizației Mondiale a Poeților, susținătoare, în repetate rînduri, a ideii că "salvarea mediului înconjurător este o condiție a creației artistice și un factor de dezvoltare culturală". În prezentarea sa, academicianul francez, marele poet senegalez Léopold Sédar Senghor, consideră că această operă deosebită (pe care o putem numi antologie/dezbatere) "se vrea o mărturie asupra preocupărilor poeților, puși în fața gravului pericol al degradării mediului înconjurător și a voinței lor de a contribui la o luare la cunoștință universală". Reacția autorilor lirici nu este întîmplătoare; după cum se exprimă, în cuvîntul înainte, Georges Emmanuel Clancier, "poeții au avut totdeauna în atenție relațiile esențiale, unele benefice, altele malefice, care se instaurează între om și mediul în care trăiește; creațiile lor, ca și seismografele, pot să ne alerteze grabnic despre primejdiile ce-l amenință pe om cînd brutalizează universul, pot, ca și farurile, să lumineze drumurile speranței și ale viitorului.

Ceea ce ni se pare, de asemenea, remarcabil este creditul acordat poeților în formularea unor opinii constructive referitoare la raportul om-mediu. Poate, pentru că, așa cum socotește Charles Carrière, artistul, poetul sînt creatori ce-și propun, cînd coboară noaptea, să lumineze drumurile vag conturate. Ei "recreează fără încetare, prin sensibilitate și emoție, firele de lumină din care se urzește viața". Poate pentru că există temerea, întemeiată, că tehnica și știința se orientează adesea spre ce e rău, uitînd parcă binele. "Ambientalul - scrie Giovanni Cristini - este pentru mine o metaforă a vizibilului și a invizibilului. E un spațiu în care se exprimă creația divină și continua creație a omului și gîndesc că raportul nostru cu acesta e totdeauna un raport creativ, care tinde spre umanizarea sa".

Oare toți artiștii se implică în procesul ce-și propune armonizarea dintre ființa omenească și mediul înconjurător? Apar situații cînd poetul, de pildă, agresat de inamicii abstracți, încorporați în obiectele științei și tehnologiei, "se baricadează îndărătul propriei individualități" (Margarita Feliciano). Secolul nostru, după cum constată David Gascone, a cunoscut două conflagrații mondiale, nenumărate războaie "minore", unele care încă se desfășoară, masacre sporadice de o ferocitate de neînchipuit, dezastre ca Seveso, Bhopal, otrăvirea accidentală a întregului fluviu Rin, în fine, Cernobîlul. Nu-i de dorit ca "poezia să poată deveni un mediator între știință, ambiental și angajarea artistică"? (Aldo Gerbino).

Un chestionar, inclus în a doua parte a volumului, cuprinde, între altele, o întrebare de vădită însemnătate: "Mai poate astăzi artistul să propună modele de sensibilitate care au rolul să creeze o armonie între om și mediul înconjurător? Prin ce mijloace?" Cîteva răspunsuri sînt semnificative: "De exemplu, sugerez lumea lui Albert Schweitzer" (Byung-Hwa Cho); "... Sensibilitatea și emoția pot constitui un izvor veritabil, pentru toți oamenii, al armoniei și păcii, atît de necesare tuturor" (Ion Deaconescu); "Propunînd noi maniere de a simți ceea ce apropie omul de rădăcinile sale și de natura sa, poetul poate contribui la o transformare într-un sens mai uman a societății. El poate cîștiga astfel această dimensiune <politică> pe care atît de bine o intuia Shelley cînd zicea: <Poeții sînt legislatorii necunoscuți ai lumii>" (Domenico Milano); "Să se evite ca omul să fie o adunare de sigle și coduri" (René Tavernier).

Alte răspunsuri conțin poeziile antologate (secțiunea cea mai importantă a volumului) aparținînd unor nume sonore în lirica universală. Între acestea, trei sînt ale unor deținători ai Premiului Nobel pentru literatură: Iosif Brodski, Odysseas Elytis și Czeslav Milosz. În total sînt reuniți 81 de poeți din 43 de țări.

De asemenea, se cuvine relevat aportul de ordin emoțional al imaginilor fotografice luate de Jacques-Yves Cousteau, celebrul explorator și apărător al frumuseților Terrei.

Cartea, substanțială și splendidă în înfățișarea ei tipografică, constituie o contribuție originală și persuasivă la efortul de încadrare optimală a omului în mediu.

Dumitru NICU

*) ***, *Spații. În căutarea unei ecologii a spiritului*, Editurile internaționale "Euroeditor", colecția "Pegasus"

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

RĂZLEȚE

Marin SORESCU

Oskar Pastior și Anul Lichtenberg

- Despre geneza unei poezii -

M. Sorescu: Să vorbim întîi despre Lichtenberg, un creator atît de interesant și de ciudat, care nu putea să nu-l intereseze pe autorul de enigme și invenții poetice care ești. Descoperi constrîngeri, cu pasiune de detectiv al constrîngerilor, ca să pui apoi la muncă imaginația. Din acest punct de vedere, fizicianul german - mai precis zis profesorul de fizică - nu te putea lăsa indiferent.

O. Pastior: Mi-a plăcut Lichtenberg pentru atitudinea sa de investigator curios și tentat de imposibil. Aforismele sale sînt o splendoare intelectuală. Acum, pe 4 iulie, se vor împlini o sută de ani de la nașterea sa. Tot anul este Anul Lichten berg. A fost profesor de fizică experimentală, cred că la Göttingen. Era urît, cocoșat și a luptat, într-un fel, ca fizician, și împotriva fizicului. Recent, am citit o broșură despre conjunctivul la Lichtenberg, scrisă de Albrecht Schöne. Un eseu lingvistic cu totul remarcabil. Analizează toate conjunctivele, cu toate nuanțele de optativ, din scrierile lui Lichtenberg, mai ales cele din "Sudelbücher" (Ciorne și notații zilnice). Obsesiile lui: ar trebui să se inventeze, ar trebui să fie posibil... ceva imposibil. Deci, cu tot sarcasmul lui, Lichtenberg - un optimist.

- Voi încerca să transpun în românește ultima ta poezie. "O piesă cu totul remarcabilă."

- E un omagiu convergent, pentru că în acest timp am fost contaminat de forma *sextinei* italiene a trubadurilor, însă prin intermediul grupului contemporan OULIPO (*Ouvroir de la littérature potentielle*) din Franța. Aici s-ar încadra Georges Peret, Queneau, Jacques Raubaud și Harry Mathews (care a avut o bursă la Berlin și a locuit pe Schluterstr. 52, unde ai stat și tu). În acest grup intră și mulți matematicieni care încearcă să valorifice diferitele constrîngeri formale pentru geneza unor texte - altfel, acestea nu s-ar naște niciodată. Încă o paranteză: formula generală pentru sextină este reluarea cuvintelor rimă în fiecare strofă, în succesiunea 6, 1, 5, 2, 4, 3 din strofa anterioară.

- Revenind la Lichtenberg.

- Am luat pur și simplu un mic text din "Sudelbücher", în care Lichtenberg descrie un mecanism ciudat, scos la licitație din casa unui sir englez. În acest text mi-am subliniat cuvintele și locuțiunile verbale preferate, din care, pe cele mai îndrăgite, le-am luat drept cuvinte rimă. Iar pe celelalte pentru umplerea poemului, care deci...

- Care deci?

- ...nu conține nici un cuvînt de-al meu! Toate cuvintele îi aparțin omagiatului...

- Știu că la palindroame ai lucrat foarte mult.

- Vreo trei ani.

- Sextina cît ți-a luat?

- Numai vreo trei săptămîni... fiind răpit cu totul de curiozitatea cercetătorului. Să pun - sau mai bine zis sextina să pună - în funcțiune mașina ciudată a lui Lichtenberg. De altfel, acest text îmi era familiar, pentru că îl citasem în legătură cu Urmuz, în prefața la *Opere complete Urmuz* - Ed. "Text Kritik".

- Cînd am scris eseul meu despre Urmuz, în 1966, eu nu-l cunoșteam pe fizicianul german, autor de "ciorne" ale imposibilului. "Constructivismul" de care dă dovadă scriitorul român poate fi într-adevăr composit cu viziunea iluminată din frazele ingenioase ale lui Lichtenberg. Fără a fi fizician, Urmuz a umblat cu destulă îndemînare la mașinăria limbajului. Părăsindu-i pe Lichtenberg și Urmuz, să ne întoarcem la ultima ta carte: "*Vocalisen & Gimpelstifte*", apărută acum la Hanser. Ascultîndu-te citind la întîlnirea de ieri - de la libraria din Köln (unde, de altfel, și tu m-ai ascultat pe mine citind) și văzînd reacția plină de însuflețire a publicului, mi-a venit în minte acea aserțiune a lui T.S. Eliot și anume că poezia se poate comunica înainte de a fi înțeleasă. Cititorul o intuiește spontan și descoperindu-i, apoi, mecanismul, bucuria e cu atît mai mare. Știu că scrii împotriva traducerii. Poezia ta, cred că nici n-are nevoie de traduceri - ci doar să i se atașeze cărții o bandă cu poeziile în lectura ta. Asta mi se pare important, pentru că e modul cel mai nimerit de interpretare a lor. În felul acesta, poeziile tale ar "trece" în toate limbile, comunicîndu-se, chiar dacă nu sînt, sau înainte de a fi înțelese în întregime. Din cîte am dedus eu, este vorba de niște jocuri și niște constrîngeri severe, tinzînd la eliberarea acelei energii a poeziei în sine. Limbajul are în adîncul lui poezia în sine, a cărei eliberare cere desigur strategii și trucuri. Care este tehnica și strategia acestei cărți?

- Am pus la sfîrșitul ei un fel de postfață unde mă explic, cred eu, destul de limpede: "Cei 39 de sticleți încondeiați continuă traiectoria proiectului din palindroame (" opfus lanuskopf"), doar într-un singur punct, acela de a păși, de data asta fără reguli severe de joc, pe urmele "Cuvîntului înaintea obiectului, înaintea cuvîntului, înaintea obiectului" etc - cu singura dorință în raniță de a urma, în mod, ca să zic așa, tranzitiv/intranzitiv, "Șnurul precognitiv al limbajului" care, împins din spate, deschide drumul. Rezultatul: mici "orgii" nu numai de armonii sonore, ci și de polisemie și polivalență sintactică. Dar, totuși, și destui sticleți (mă gîndesc la păsăreasca lui Clemens Brentano), cum și creioane și urme surprinse. "Vocalizele" scrise Iarna/primăvara (1990/91) se servesc fără jenă, uneori stîngaci, de plinul ornamentasticei vocale "din toată lumea". Modul de confecționare e cît se poate de simplu: iarăși și iarăși, pe șnurul vocalelor din rîndul de pornire, deci perpetuînd acest șnur succesiv în fiecare rînd: numai vocalele contează, consonantele n-au importanță. Asta nu poate merge bine și nici nu merge bine. Important devine, pe parcurs, chiar neimportantul, consonantele preiau fabricarea sensului - pînă la neimportanță, cînd apar iarăși vocalele dătătoare de sens. Și așa mai departe. O metodă care o ia razna. Desfășurării i se face bagajul, textului i se face ranița, limbajului i se face gîtlejul, exorcismului exorcismul. Dacă astfel de vocalize funcționează totuși, asta se datorează inerției. Pasămite figurile sintactice sînt mai rezistente decît vocabularul. Sau mai prostănace, fiindcă ele se cramponează să memoreze "prepoziția" lor cuprinzătoare, care nu există, fiindcă ele însele fac parte din ea. De sine mergătorii contra însoțitorilor de drum, vocale contra consoane: încă unui "dualism" i se face proba poetică subcutanată spre a i se vedea „șubrezenia".

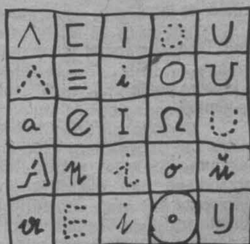

Oskar PASTIOR

O piesă cu totul remarcabilă

"De-ar exista o limbă în care falsul să nici nu se poată spune sau, cel puțin, în care orice gafă împotriva adevărului ar fi, totodată, și una gramaticală".

Georg Christoph Lichtenberg

O mică mașină de artă acționată de un cilindru
indescriptibil, cu trei așa zise "poziții",
a căror explicare ar pune trei sisteme diferite-n mișcare,
în caz de urgență mărimea-i nedepășind o cauză;
și de niște mai mult decît semitransparente foale,

Marianne Frisch și Oskar Pastior, cafeneaua Einstein, 1990

ca și de-un locaș pentru două-trei aripi de moară.

Din cînd în cînd, pe aripa stîngă de moară
se statuează un corp și o suflare, al căror cilindru
s-ar putea chiar scoate; dar atunci acele foale
ca și armonia prestabilită a anumitor poziții
ar trebui învîrtite la o anumită distanță de numita cauză
dublă și doar așa transmisă într-o mișcare

perpetuu defectă picioarelor sale - dar nici o mișcare
mai mare de 4-5 țoli n-ar deșira atîta aripile de moară;
de asemenea, o furnică a cărei influență și cauză
ar putea, dacă suflă într-una, explica acel cilindru
prețios - și alte două pînă la trei poziții
fizice ale manivelei față de respectivele prețioase foale

La o distanță dată, ce n-ar depăși însă numitele foale,
ar fi de explicat, la nevoie din corn fin, acea mișcare
iar în caz de mică urgență și acele poziții
ale așa-zisului "șurub fără sfîrșit" față de aripile de moară
(adică fixate de influența sistemelor pe cilindru)
putînd fi scoase din îndelungata cauză

a operei comunicate (să zicem de cauză la o distanță dată) - dar atunci și din foale
ar trebui scoase un corp și-o suflare iar pe cilindru
de adăugat în semitransparenta mișcare
la nevoie, de data asta de fildeș uzat, o aripă de moară
pentru anumite așa-zise "duble poziții".

Astfel, lîngă două pînă la trei poziții
prestabilite o foiță de aur s-ar rupe: fără nici o cauză
răsucită, nu mai mare decît o aripă mare de moară
trei furnici distincte ar transpune micile foale
în corn, iar distanța în mereu precara mișcare
către țolul din armonia faimoasă a marelui cilindru.

Cînd și cînd, pe aripa stîngă de moară
un șurub și un corn prin statut stau iar numitul cilindru
suflat; numai că atunci manivelei degeaba-i pui foale.

În românește de
Marin SORESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

O ÎNTÎLNIRE RATATĂ (IV)

A doua acuzație principală pe care mi-o aduce d-na Monica Lovinescu, denunțîndu-mă de astă dată publicului (indirect invitat să nu mă citească, pentru că oricum nu va găsi în cartea mea ceea ce caută el de obicei în vremea din urmă), pretinde că în *După-amiaza de sîmbătă* nu există nici o referire critică la realitatea contemporană românească, la epoca totalitară comunistă a istoriei noastre. Unde sînt, cu alte cuvinte, aluziile, "pilele" cu care prozatorii dibaci izbuteau să-și împăneze cărțile și cu care, ciugulindu-le din cozonacul mai mult sau mai puțin bine crescut al operei ca pe niște dulci stafide, d-na Monica Lovinescu ajunsese să se hrănească aproape exclusiv? Sînt, sînt și aluzii, sînt și "pile" în *După-amiaza de sîmbătă*. Nu e vina mea că pe cea mai puternică dintre ele - "pila" antiateistă, ca să zic așa - d-na Monica Lovinescu n-a știut s-o observe. Oare ateismul oficial, rudimentar și violent nu constituia una din componentele de bază ale ideologiei totalitare ceaușiste; nu făcea parte și el din realitatea noastră insuportabilă, ce trebuia, cum-necum, demascată? Oare a-l submina (ateismul) nu constituia în 1988 o acțiune pozitivă, un micuț merit care să merite o cît de micuță apreciere? Iată pasajul de la p.135, despre sora infirmă a d-nei Pușcaș, proprietăreasa noastră de la Cluj: "suflul exploziei o betegise rău de tot pe sora doamnei Pușcaș, proprietăreasa, sau fosta proprietăreasă, cu care relațiile noastre erau cînd bune, cînd rele; victima suflului bombei era, cînd am cunoscut-o eu, o femeie infirmă, trăgea un picior, avea dificultăți de vorbire și poate și de înțelegere, deși continua să muncească, să robotească, atît cît o ajutau puterile și mintea; mă întîlneam uneori cu ea pe scară, avea și urme de arsuri pe piele; constat acum, cînd scriu despre ea, că am uitat-o, deși n-ar fi trebuit s-o uit; doar evocarea bombei care a căzut relativ aproape de mine în spațiu și timp mi-a readus-o dintr-o dată în amintire pe acea biată femeie, căreia numai o bombă îi mai lipsea! Sînt vinovat față de ea; dacă o s-o mai văd, o să-i cer neapărat iertare (trebuie să fi murit de vreo 30 de ani)". Cum adică, d-nă Monica Lovinescu: "dacă o s-o mai văd, o să-i cer neapărat iertare" deși "trebuie să fi murit de vreo 30 de ani"? Cum vine asta? Din moment ce femeia aia a murit, demult, unde aș mai putea eu s-o revăd, unde aș putea să-i cer iertare? Vă las pe dvs. să dezlegați ghicitoarea. *După-amiaza de sîmbătă* este plină de asemenea "trimiteri" la viața de apoi, la *motivul învierii* (v.pp.17, 33, 40, 128, 307, 319 ș.a.). Să nu valoreze ele, toate la un loc, cît o banală aluzie la celebrele cozi cu care, în ultimul deceniu mai ales, regimul Ceaușescu s-a identificat, la degradarea generală a vieții cotidiene în România? De altfel, în cartea mea există și "cozi", și autobuze care nu mai vin, și alte imagini acuzînd înrăutățirea condițiilor de trai.

În pasajul de la pp.277-279, evocînd o "bătaie" de cîini, se poate citi: "... mă vedeam așadar ajuns în sfîrșit cu bine (acasă) cînd, în dreptul ultimelor centre de desfacere ale complexului alimentar de pe colț, am observat o mulțime neobișnuită de oameni. Își părăsiseră locurile de la «carne» și «pîine» și se regrupaseră jos, în stradă, formînd un inel gros de trupuri ce ascundea vederii noilor sosiți tocmai ceea ce era privit în chip atît de avid de martorii mai vechi, privilegiați - ca atunci cînd se bat doi inși. De data aceasta se băteau doi cîini, doi dulăi, cum am înțeles, mai înainte chiar de a-i vedea, după lătrăturile lor furioase". O luptă evident *simbolică*, emblemă a *înrăirii* generale, a *clinoșeniei* ca normă universală de viață (v. întreg pasajul). Să-mi demonstreze însă "coada", faptul că am și eu o "coadă" în cartea mea: oare acea "mulțime neobișnuită de oameni", care își "părăsiseră locurile de la «carne» și «pîine»" pentru a se transforma în spectatori nu alcătuiseră cu numai cîteva clipe înainte *cozile* la pîine și carne, suspendate doar pe durata luptei? La p.261, vorbesc, la trecut, de autobuzul 31 "de fericită amintire, ce circula cu mare punctualitate, venind din două în două minute...". La pagina imediat următoare (262), observînd că "în cutia de oameni pe care o reprezintă orice mijloc de transport în comun, de obicei anarhică, cineva făcea, spre uimirea mea, din cînd în cînd ordine!", că judecînd după autobuzul cu care mergeam pe vremuri uneori era ziua piticilor (urcau "numai" pitici), alteori ziua femeilor frumoase sau a femeilor singure în viață, fără bărbat, adăugam: "*Mai tîrziu* (s.n.) a apărut și ziua generalilor...", aluzie clară la măsurile restrictive pe care, la un moment dat, aplicînd cu cinism principiul nivelării a tot ce era sub el, al egalizării întru sărăcie și lipsă de civilizație, Ceaușescu le-a luat chiar și împotriva a ceea ce am numi azi nomenclatura mică și mijlocie. Directori de instituții, de edituri, ba iată și cogeamite generali, rămași fără mașini de serviciu, erau nevoiți acum să se înghesuie împreună cu noi, muritorii de rînd, prin mijloacele de transport în comun. Aș putea da și alte exemple, care să dovedească falsitatea acuzației potrivit căreia, în *După-amiaza de sîmbătă*, eu aș rămîne indiferent față de realitățile epocii Ceaușescu. Dacă nu o fac e pentru că nu doresc să încurajez lenea. La baza cronicii radiofonice a d-nei Monica Lovinescu stă o lectură leneșă, neatentă, ca să nu zic și răuvoitoare a cărții mele. Cred că d-na Monica Lovinescu ar trebui, într-o zi, să o recitească. Mi-a rămas datoare cu o autentică lectură.

Ce să mai spun (la acest punct)? Poate doar că o carte trebuie judecată în funcție de intențiile ei. Mi se reproșează că n-am fost destul de "critic" în plan politic și social. Că nu e așa, am văzut. Dar mai e ceva, nu tocmai lipsit de importanță: *După-amiaza de sîmbătă* e în primul rînd o carte de amintiri din copilărie, o elegie scrisă în memoria mamei! D-na Monica Lovinescu trece însă senină peste acest "mic amănunt"... Domnia sa vrea exclusiv aluzii, "pile" - indiferent de genul cărții pe care o citește. Aluzii și "pile" care au devenit drogul acestei cititoare de literatură, obsedată, "coruptă" de politică.

A treia acuzație pe care o formulează împotriva mea d-na Monica Lovinescu se referă la așa-zisul meu antioccidentalism. În acest caz domnia sa mă denunță evident Occidentului. Acuzația se bazează pe o singură "probă", invocînd pasajul de la p.285. În care, pornind de la o idee a lui Soljenițîn (firește, necitat - cartea, reamintesc, a apărut în 1988): "în Occident adeseori legalismul se substituie moralei", o exemplificam printr-un fapt divers semnificativ: "Citeam în urmă cu cîțiva ani într-o revistă franceză o relatare perfect normală despre o manifestație anormală ce a avut loc în California, unde 12% din populație e formată din homosexuali. Aceștia au ieșit în stradă cerînd ce se cere de obicei la orice manifestație: mai multe drepturi. O asemenea democrație (ca aceea californiană) mi se pare într-adevăr putredă". (Îmi permit să-i atrag atenția încă o dată d-nei Monica Lovinescu, foarte distrată - sau foarte rău intenționată - în polemica domniei sale cu mine asupra folosirii voit ironice a clișeului "democrație putredă", ceea ce atenuează întrucîtva gravitatea tonului incriminator). Nu mă dezic de cele afirmate pe această temă în *După-amiaza de sîmbătă*. Vreau doar să atrag atenția - iarăși! - asupra faptului că "judecarea" Occidentului are loc exclusiv în plan moral. Occidentul ne este superior în multe privințe, avem ce învăța de la el și trebuie să învățăm. Dar profesor de etică nu ne poate fi. Nu cred că idealul nostru este de a vedea și pe străzile noastre manifestații de tipul celei mai sus evocate. Că nu poate fi vorba în cazul meu de o tendință antioccidentală globală o dovedește, de pildă, finalul uneia din însemnările despre Stan și Bran (p.100): "Mă încumet să cred (parafrazînd și visînd) că la judecata de apoi Stan și Bran vor mîntui America de toate păcatele ei (*atîtea cîte le are*)". Ce vrea să spună paranteza? Că nu trebuie să exagerăm, vorbind despre păcatele Americii, atîtea cîte le are, nici mai puține dar nici mai multe!

Nu te apuci să critici Occidentul cînd ești atît de miop față de realitățile din propria ta țară - îmi reproșează în esență d-na Monica Lovinescu. Am încercat să demonstrez mai sus că nici n-am criticat Occidentul, așa, în general, nici nu am fost chiar atît de miop față de realitățile din țară. Ca să-mi dea lovitura de grație, d-na Monica Lovinescu nu ezită să recurgă la denaturări inadmisibile, scandaloase. Iată pasajul de la pp.147-148: "Mergeam cu tata spre casă, venind de la autogară, unde împreună cu sora mea fusesem să-l întîmpin, să-l aștept sosirea (de pe teren, dintr-o inspecție mai lungă de cîteva săptămîni) și unde el ne făcuse cunoștință cu un medic care avea doi băieți (cu unul din ei urma să fiu coleg de clasă). Țin minte exact și cînd s-a petrecut această scenă din cauza evenimentului cu care se învecina, de care, aș putea spune, se mai reazimă și acum în memoria mea: a doua zi după prima stabilizare care ne incitase prin noile bancnote și monede puse în circulație și despre care, firește, discutam, în drum spre casă, cu însuflețire, făcînd calcule, transformînd diverse sume în valoarea lor actuală și nesăturîndu-ne să ne mirăm de marea diferență ce rezulta, ca de niște nostime surprize. Ne făcuse plăcere cunoștința cu medicul și cu băieții lui, eram bucuroși că tata se întorsese, că eram acum din nou împreună cu el, că mama ne aștepta cu masa. O splendidă zi de vară făcea să strălucească orașul pe ale cărui străzi centrale pe jumătate luminate de soare, pe jumătate catifelate de umbră treceam într-o stare de seninătate deplină, cu sentimentul că totul e bine, că lumea e pretutindeni fericită; de parcă s-ar fi produs nu doar o simplă stabilizare financiară pe linie de stat, ci o *stabilizare* generală, universală, în toate domeniile și planurile vieții, decisă de un for și mai înalt". Cum îl "interpretează" d-na Monica Lovinescu? Acuzîndu-mă pur și simplu că fac apologia stabilizării (comuniste) și deci a regimului comunist incipient!! De ce nu și a naționalizării, a industrializării și mai ales a colectivizării!?! Oricine citește pasajul de mai sus cu un minim respect față de text înțelege că stabilizarea (din august 1947) nu reprezintă decît un simplu criteriu cronologic permițîndu-mi să plasez în timp *o stare de grație*. Atît și nimic mai mult. Cu o lipsă de onestitate, aș spune "săptămînistă" (de la *Săptămîna* lui Eugen Barbu), d-na Monica Lovinescu singură refuză să înțeleagă corect un text altfel cît se poate de limpede. Ce mi-ar mai putea reproșa d-na Monica Lovinescu? Poate chiar starea de grație din august 1947 pe care, copil de zece ani, am încercat-o cînd exista atîta chin, în țară și pe glob? Din acest punct de vedere însă orice clipă de fericire ar fi imputabilă. O biografie poate fi mai dramatică decît alta dar ultima nu e din această cauză mai puțin *valabilă* decît prima. ❒

Charles RUSSEL & J. H. SMITH: "Cal sălbatic"

Stihuri regăsite

(din mapa Micaelei)

* * *

cine să spele
cu rouă rănită
privighetorii oarbe
privirile uitate și oglinda neagră?

1981

* * *

iată urma răspicată a zborului
ramul de sine călător
de sine stătătorul aer

și norul ce se lasă sfâșiat
de lumina mușcându-ți umerii și coapsa

și eu cuprins
în litera de sine plutitoare
pe zarea privirilor tale

1983

* * *

din coama amurgului
constelația tutunului se va aprinde
lin călătorind asupra-ne
iar noi din nou intrând
în vălul unui gând necunoscut

privim o piatră înțeleaptă
învăluiți în fumul vălurit
cuvântul nerostit dar înțeles
sorbindu-l

ca un ocean ascuns într-o frunte

1981

* * *

oasele tale
sunt sâmburi de rodie
semne de împărțit vremea
între trup și pământ

rodul tăcerii desnoptate
despicat asemenea rodiei
în răcoarea zorilor de iarnă

acum se strâng
undeva în aproape
prin corpurile noastre poate
neiertătoarele zăpezi

și oasele noastre
împreună și singure
vor ninge pierzându-se
peste cetăți îngropate
risipind în pămînt
mireasma de neuitare de rodie

1983

Alexandru LUNGU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

"Cu Nichita şi Fănuş"

Sînt poate cincisprezece ani de atunci. La Casa Scriitorilor, spre seară, şi-a făcut apariţia un misterios grup de comando: Fănuş, Nichita, urmaţi la un pas de Ghiţă Roll. Cei trei s-au aşezat plini de gravitate la o masă ceva mai ferită spre a continua şi a desăvîrşi o temeinică "lucrare" începută, evident, într-un stabiliment similar şi după destuparea primei butelii s-au aplecat, pe rînd, asupra unei foi de hîrtie pe care o mîzgăleau cu, neştiute de cei din jur, inscripţii. Bătrînii crai compuneau o... poezie! Ei înnobilau astfel literatura de circumstanţă cu un product hibrid alcătuit din distihuri teribile - aveam să aflu mai tîrziu -, dar "scunda tavernă mohorîtă" (palatul Monteoru) nu părea să ofere condiţii prielnice bizarului Pegas cu trei capete: campionii improvizaţiilor parcurgeau tot mai greu lungul drum dintre un vers şi altul şi chiar pentru înrăiţii fabricatori găsirea rimelor se dovedea anevoioasă. Poezia a fost abandonată după năpraznice munci şi, regăsită într-un vraf de hîrtii trecut mie de Nichita, m-a obsedat ani şi ani cu sentenţiosul ei debut - operă a lui Roll - ce preface jocul în adevăr emblematic:

"Cu Nichita şi Fănuş
Viaţa-i numai gălbenuş!"

Evocînd cei 60 (!) de ani, cîţi umple acum Fănuş Neagu, sînt tentat să-i dau dreptate dragului Roll invidiindu-i diagnosticul: tot "gălbenuşul" soarelui de cîmpie, mişcat dintre himerele bălţii (galbenă, inima nufărului) spre a se ivi peste aurul antic al spicelor, transpare în imaginea cu care ştampilează lumea Fănuş Neagu. Cu el viaţa chiar merită trăită, cu el bucuria există, cu el, a fi scriitor e un copleşitor noroc-nenoroc.

"Netrebnic", păgubos, scriitorul e un mag atins de lepra unui etern-neîmpăcat jind erotic, un căutător (în pustie) al izvoarelor, cu numai o biată crăcană de cireş, pururi albit de colb imemorial, arborînd praguri de invocare a ploii în tărîmuri arse de secetă şi colorînd metaforic chiar dialogurile monosilabice.

Acest Fănuş Neagu e un rob al poeziei şi cînd îl citesc aud clinchetul cătuşelor şi aud rostogolul ghiulelei (pepene?) trase de lanţ ce-l ţine la bună popreală. Tot ce face poartă sigiliul poeziei: şi proza sa (cea a romanelor din urmă mai ales) dar şi teatrul şi creaţia jurnalieră impun dogma rostirii în vers. Îşi asumă astfel temeinica iubire a unui public (altul decît cel al lui Ionel Teodoreanu) ce-i devoră cărţile, cum îşi şi istoveşte cititorii, alţii, cu tirania frazei scrise în cheie metaforică. Capabil de viziuni apocaliptice, amar, dur, el vine spre poezie (din poezie) cu înzestrarea, doar a lui, de a logodi, ar zice Arghezi, nufărul cu steaua. Ar putea scrie în oricare manieră "clasică", ar putea aborda registrul prozei fumegoase, obsedate de mit, a sud-americanilor, nu i-ar fi străin exerciţiul textualist. Rămîne captiv al unei formule ce nu-l exprimă poate îndeajuns. Cei ce-i sîntem în preajmă (campionii amiciţiei au îndeobşte puţini prieteni adevăraţi) şi trăim etern fermecaţi de neverosimilele sale înzestrări îl creditâm cu şansa capodoperei şi ne uimim de cît geniu pune marele meşter în viaţă spre a nu încerca gîndul avar că bijuteriilor fănuşiene le-ar sta mai bine în operă decît în spectacolele pe care ni le oferă. Şi totul e spectacol cînd e de faţă, humorul lui e totdeauna proaspăt, făcînd rapid ocolul urbei şi iertîndu-l de păcate.

Natura l-a croit anume spre a se confunda cu legenda (ursitoarele nu s-au îndoit la naşterea sa) în care avea să urce încă din junie. Masivul urs, cu ochi de sticlă colorată, luminînd un cinstit obraz dăruit cu un nas adulmecînd miresme şi cu pofticioasă, devoratoare gură, are o prezenţă impunătoare. Pare proaspăt tras de pe soclu în vreun elan revolut, pare cînd piatră, cînd arbore şi asta în ciuda numelui diminutivat, dar ne-am deprins atît de mult cu Fane încît logicul (din certificatul de naştere Fănică) ori solemnul Ştefan ne par nume nesuferite.

De iubit, îl iubesc alţii decît confraţii, tipografii, sportiştii, conţopiştii, balerinele fanate, cîntăreţii de bar, pictorii fără comenzi, şoferii şi, era să uit, ăia de toarnă în pahare. De iubit, îl iubesc şi duşmanii, fiindcă dimonul expresiei pipărate, din unele pamflete, îl face să benchetuiască pe nefericirea cine-mai-ştiu căruia intrat sub laba sa neiertătoare cînd e nevoie să-l pui în frigare pe client. Mirodenii se mai găsesc. Dar e primul care îşi recunoaşte exageraţiunea şi are puterea (fără să se scuze) de a o amenda cu alte rînduri, de frăţietate. Cine a mai compus ca el două cărţi "cu prieteni"? Gestul a trecut neobservat, dar Fănuş Neagu are religia prieteniei, cum o are, am spus, pe cea a iubirii.

Aşa e, Stephan (!) Roll, altfel vorbind, mai pe avangărdeşte, iubite Nea Ghiţă, "Cu Nichita şi Fănuş/ Viaţa-i numai gălbenuş" şi după ani 40(!) de cînd l-am văzut şi după (ceva mai puţini) de cînd ne-am dat prieteni simt nevoia, după ce marea umbră a lui Nichita ne-a lăsat singuri, să mă aşez *la* umbra lui Fănuş (mai încap alţi trei) cu credinţa că sînt ocrotit.

Ce să-i urez plinului de noroace?

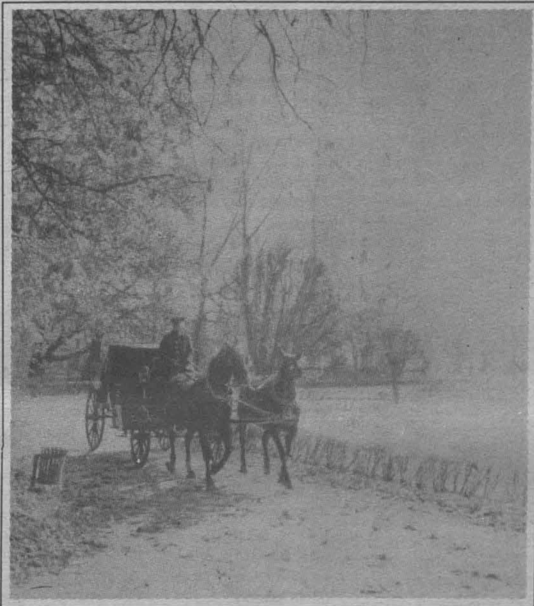
Nimic altceva decît preaplinul gloriei, sănătate şi (iar era să uit) vinul. Cum să fie el? Fănuş dixit: alb, sec, rece, mult şi gratis. Adus la masă de Regina din Saba, desculţă. Vin netezit pe pîntece de vioară lăutărească.

Sub un cer curat.

Într-o lume dată mai mult omeneştilor îngăduinţi şi golită de zavistii şi crime.

O lume ca lumile lui Fănuş...

❐

Fred NUSS - A. FIAP: "Timpuri de altădată"

COMEDIA INUMANA

Ion BĂIEŞU

Legenda şi opera

Aproape toţi scriitorii mari au o legendă a vieţii lor, legendă care, cu cît e mai picantă cu atît mai bine face operei cînd aceasta e vîndută pe piaţă. Sînt cititori extrem de interesaţi să ştie, de pildă, cum şi-a rezolvat autorul *Comediei umane* problemele financiare, dacă e adevărat că Tolstoi s-a vindecat de plămîni cu ajutorul laptelui de iapă, dacă e adevărat că Shakespeare, pentru a deveni genial, a trebuit să-şi părăsească nevasta şi copiii sau dacă Hemingway băga groaza în leii africani, lichidîndu-i ca pe muşte. Se spune chiar că un scriitor de vază al imperiului roman şi-a angajat pe propria-i cheltuială cîţiva istorici care să-i creeze tot felul de legende în stare să-i ajute scrierile în posteritate. Cu alte cuvinte, fiecare mare scriitor, imediat după ce îşi încheie opera, se apucă să-şi construiască legenda. Există, totuşi, în această operaţiune (care, de multe ori, scapă cititorului), o regulă de la care este foarte greu să te abaţi: legenda este obligatoriu să apară după operă, adică după afirmarea publică a acesteia. E nevoie, mai întîi, ca scriitorul să publice şi să devină, cît de cît notoriu şi abia după aceea să-şi confecţioneze mitul. Cunosc un caz invers. Să vi-l spun.

Lucrînd, cu aproape trei decenii în urmă, la un ziar bucureştean, cineva vine şi mă roagă în legătură cu un tînăr scriitor care ar dori să fie angajat la respectiva publicaţie. Fiindu-mi prezentat în carne şi oase, descopăr că îl cunoşteam pe respectivul personaj destul de bine, fusesem colegi la Şcoala de literatură a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. şi că acest aspirant la literatură făcuse o figură lamentabilă pentru diriguitorii şcolii. În sensul că, în timpul unei ore de istoria literaturii, fugise din sala de curs sărind de la etajul unu, ceea ce a produs profesoarei un şoc cardiac, că într-o noapte escaladase, fără dificultate, burlanul de scurgere al clădirii pînă la etajul doi, unde se afla dormitorul, şi că, într-o dimineaţă, cînd o echipă formată din trei voluntari (unul dintre ei face astăzi pe dizidentul) l-a gîdilat la tălpi pentru a-l trezi la înviorarea obligatorie de la ora şase dimineaţa, i-a lovit cu călcîiul în dantură. Drept răsplată, a fost exmatriculat şi trimis înapoi de unde venise, adică într-o comună din Bărăgan, ca învăţător la ciclul elementar. Acolo, după ce a băut în cîteva nopţi butoiul de vin pe care gazda îl păstra pentru parastasul de şapte ani al bărbatului ei, s-a însurat cu o profesoară de limba rusă şi a descins în Bucureşti, fără bani, fără mîncare şi fără o speranţă. Ne-am întîlnit într-un garaj părăsit de pe Ferentari (unde locuia) şi i-am zis că aş fi capabil să pun o vorbă bună pentru angajarea lui în presă cu condiţia să facă dovada vocaţiei sale publicistice sau literare. Cu alte cuvinte, l-am întrebat, de la obraz: "dom-le, ce-ai publicat?" "Dom-le, a zis el, nimic". "Dar de scris ai scris ceva?" "Ceva-ceva, da" a zis el şi mi-a dat cîteva pagini scrise apăsat, cu creionul chimic, rugîndu-mă, dacă se poate, să nu le pierd. M-am dus la redactorul şef al ziarului şi i-am făcut o propunere scrisă de angajare. "Dom-le, zic, e un băiat care s-ar putea să aibă viitor, nu-l putem lăsa fără o pîine aşa cum e". "Bine, zice el, numai să fie ceva de capul lui". Apoi a chemat un băiat de la cadre căruia i-a dat ordin să-i încropească cît se poate de repede un dosar. La acest dosar, în afară de o fişă şi recomandarea mea, a trebuit să fie anexată şi respectiva încercare literară a omului de care vă vorbesc. Băiatul de la cadre fusese de meserie cazangiu (muncă la care s-a întors, de altfel, peste cîţiva ani) şi era, întîmplător sau nu, un iubitor de cărţi de citit. Uitîndu-se el pe respectivul manuscris de la dosar s-a simţit, brusc, tulburat şi l-a luat acasă, unde l-a citit nevestei şi socrilor. Socrii şi nevasta au rămas îngînduraţi şi l-au dat împrumut unor vecini. Manuscrisul a circulat prin bloc şi apoi în cartier aproape un an, iar toţi cei care îl citeau erau fermecaţi de cuvintele, propoziţiile şi frazele pe care aveau sentimentul că le mai citiseră niciodată. Manuscrisul acesta purta titlul "Ningea în Bărăgan" şi a fost, mai tîrziu, debutul literar al scriitorului de care vă vorbesc, o capodoperă a literaturii române dintotdeauna. Înainte de aceasta, în cartierul Giuleşti circulau şi uluiau minţile oamenilor nişte pagini scrise cu creionul chimic şi ferfeniţite pînă aproape de distrugere. Acei necunoscuţi cititori nu ştiau cui aparţin aceste pagini şi ce nume vor dărui ele culturii române.

Este, cum vă spuneam mai înainte, un caz ciudat şi aproape inexplicabil: ca legenda să apară înaintea operei.

❐

De ce mă dor

De ce mă dor pe mine toate
neîndureratele
rîvnele unei rădăcini
care bolboroseşte flori
mărunţişurile din poşeta
unei curve
şi mai ales oglinjoara
făţarnica restituire a chipului
pentru ce am ales din
putere
nisipul
de la orice tribună
se văd cimitirele
dar locul de veci
al unui popor este viaţa
Dumnezeu l-a făcut întîi
pe ultimul om
în felul acesta
El s-a îndepărtat
chiar a fugit
cît l-au ţinut picioarele
călătoria ultimului om
spre primul om
el lumea noastră
înţeleptul ucide din iubire
încă un pas
pe drumul ajungerii
la fratele nostru cel mic
care încă nu ştie
că iubirea înseamnă
legitimă apărare

Grişa GHERGHEI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

"Vai, vai, vai, cum trece vremea Toate fetele-mi zic nenea"

Convorbire cu scriitorul FĂNUȘ NEAGU

Lucian Chișu - "Bătrîne domn" Fănuș Neagu, îmi permit...

Fănuș Neagu - Nu-ți permiți nimic pentru că azi mai am încă 59 de ani. De abia peste cîteva zile voi intra în vîrsta a treia.

L.C. - Nu voiam decît să vă fiu de ajutor, adică să începeți a vă deprinde cu ideea.

F.N. - Nu mă pot deprinde, știi de ce? Părerea mea e că voi rămîne tînăr încă zece ani.

L.C. - De cînd nu v-ați mai uitat în oglindă? Sau în buletin, de unde vă privește un domn de vreo 45 de ani. Dar să lăsăm asta pentru a reveni la faptul că, vrînd-nevrînd, peste cîteva zile veți împlini 60 de ani. Este o vîrstă...

F.N. - Rușinoasă, îți spun eu.

L.C. - Considerată la mai toate popoarele a deplinei maturități, a armoniei dintre forță biologică și înțelepciune. I se mai spune și vîrsta de aur. Întrebarea pe care doream să v-o pun, și constat că nu prea mă lăsați, o reformulez ca pe o rugăminte: după ce ați traversat atîția ani, priviți înapoi, cu mîndrie sau cu mînie?

F.N. - Privesc înapoi nu cu mînie, nu cu mîndrie, ci cu multă melancolie și-mi pare rău că rimează aceste cuvinte. În proză, cînd aceste cuvinte rimează, ceva nu e la locul lui. Acel ceva e minat de prostie sau de suficiență. Revenim la întrebare. Nu-mi dau seama cînd au trecut anii și nu-mi dau seama ce am făcut. Mă fotografiez alături de niște lucruri mai bune-n viitor, dacă voi apuca; ceea ce am făcut pînă acum, mi se pare că am făcut destul de puțin. Am scris niște cărți, foarte multe articole, am iubit vinul excesiv de mult, am iubit excesiv de mult și femeile, femeile pe mine însă mai puțin, și-mi pare rău. Am iubit viața, și iar nu-mi pare rău, am iubit întîmplarea și bucuria oriunde s-au ivit ele. Altceva ce mai dorești?

L.C. - Să fixăm, pentru stabilitatea discuției noastre, cîteva puncte de sprijin. Aș vrea, prin urmare, să ne referim, în primul rînd, la autor și cărțile sale. Cînd ați avut conștiința, pentru întîia oară, că veți deveni scriitor?

F.N. - În clasa întîi de liceu. În prima clasă de liceu, aflîndu-mă la Liceul militar Iași, refugiat la Cîmpulung-Muscel, domnul profesor Capră, un minunat om, de o delicatețe rar întîlnită și de o mare bucurie în întîlnirile cu copiii, ne-a dat o temă: "Gîndiți-vă că e luna aprilie și voi ați fi acasă". Mi-era așa de dor de casă, încît mie, care nu mă urcasem în tren pînă atunci decît ca să merg la examenul de admitere, mi-a venit să plîng și am scris despre tot ce-mi era dor la vremea respectivă. Și, cînd s-a-ntors domnul profesor cu tezele, peste vreo zece zile, toții copii luaseră note de 6, 7, 8, 9, cum se-ntîmplă într-o școală. Numai eu nu mi-am auzit numele. În cele din urmă, aud: "Să se ridice în picioare elevul fruntaș - pentru că eu eram fruntaș și dobîndisem gradul ăsta deoarece aveam media 9 - Neagu V. Fănică Trifan, Burebista, Decebal și îmi zice: "Dumneata ai scris asta?" Am amuțit. "Da, eu". "Treci la tablă. *Vin rîndunicile* . Te rog să continui". "Vin rîndunicile, ele au un cuib. Eu le dărîm streașina, iar mama îmi zice că nu e bine..." "Deci dumneata ai scris, mi-a zis domnul profesor. De ce atunci cînd vorbești, te exprimi așa de greșit?". Am început să plîng. Și domnul profesor mi-a spus: "Nota zece, tu ai să ajungi, poate, scriitor". S-a înșelat. N-am ajuns scriitor atît de mare cît ar fi dorit domnia-sa, dar ceva-ceva tot s-a ales de capul meu.

L.C. - Și, iată-vă, scriitor, dar cînd ați dat prima "izbitură" ca autor? Cu volumul *Ningea în Bărăgan* ?

F.N. - Izbitură? Ce spui? Habar n-ai! Prima mea izbitură a fost *Murgu-mi zboară ca nebunul* . O mică povestire pe care am publicat-o în *Albina* , cînd aveam vreo 19 ani și cu care, de altminteri, mi-am cucerit și soția, cu care soție sînt și astăzi împreună.

L.C. - În aceeași calitate, de cuceritor?

F.N. - Las-o mai moale.

L.C. - Dar să ne întoarcem la murgul nostru care "zboară ca nebunul".

F.N. - Era o povestire romantică despre cai, despre zăpezi și despre tema mea eternă: cîmpia brăileană, a bălților Dunării, a hoților de cai; era bineînțeles o povestire naivă, puțin prea romantică oricum, scrisă cu o mînă de băiat foarte tînăr și fraged la minte. Nu cunoșteam meseria de scriitor.

L.C. - Aici voiam să ajung. Între tînărul de acum patru decenii și scriitorul de azi există, dincolo de derularea perpetuă a vieții, o seamă de elemente care prefigurează sau însoțesc evoluția. Ce nostalgii are "bătrînul" scriitor față chiar de o sintagmă ca aceasta "murgu-mi zboară ca nebunul"? Ideea, azi, ar îmbrăca un ton mai ponderat?

F.N. - E o diferență catastrofală între un băiat naiv, cu un pic de talent, nesupus muncii și culturii și între un om care a traversat o viață muncind și învățînd pe deșelate. La 60 de ani...

L.C. - Nu disperați, mai sînt, totuși, cîteva zile.

F.N. - Scuză-mă, 59 de ani și cîteva zeci de săptămîni. Da, se cască o imensă prăpastie între băiatul care credea că lumea se cuprinde între două foi de dafin, trei de mărar și patru gutui și între omul care a ajuns la 60 de ani și-și dă viața pentru un cuvînt frumos, însă pe care nu-l mai poate găsi așa de proaspăt ca și altădată.

L.C. - Astăzi murgul ar "alerga" în loc să "zboare"?

F.N. - Tragedia mea este că mi-am pierdut candoarea și am cîștigat durerea muncii. Candoarea era oricum mai aproape de adevăr.

L.C. - Ați cîștigat, poate, în stil. A pierde candoarea în favoarea disciplinei muncii, văzută ca o durere, mă conduce spre așa ceva. Constat, totodată, că e vorba de o schimbare fundamentală, de o tristețe pe care nu o înțeleg.

F.N. - O pierdere în eternitate, un vis mai puțin și o închipuire intelectuală care duce spre mai puține realizări decît ar fi dorit băiatul de 20 de ani. Sigur că, înfruntîndu-mă cu lumea, am cîștigat în înțelepciune.Am pierdut mult din aripile acelea de polen, din zbenguiala printre ideile vieții și mai ales printre iluziile că viața-i o bucurie. Pe măsură ce îmbătrînim ne pierdem îndemînarea de a fi viguroși în credința că lumea din noi este cea adevărată. Pe măsură ce îmbătrînim și ne cultivăm, pierdem îndemînarea de a visa cu ochii deschiși. Cred că primele mele povestiri erau, din punct de vedere al visului, o minune. Acestea pe care le scriu astăzi sînt mult mai organizate, mult mai bine articulate în verb și-n construcție. Le lipsește, vai, din nefericire, chiar bucuria faptului de a scrie și de a trăi tot ceea ce scrii. Cu toții, cînd îmbătrînim, ne considerăm mai deștepți. Știm noi cînd am fost mai adevărați? Cred că în tinerețe.

L.C. - Cum scrieți azi? Aveți un ritual al începutului zilei de lucru?

F.N. - Întîi de toate mă pregătesc foarte greu de scris. Ca toți marii îndrăgostiți de natură, care în cele din urmă sînt niște latifundiari bolnavi de lene, m-apuc de scris atunci cînd îmi ajunge cuțitul la os. Asta în ce privește articolele, care strigă cu glas de diavol din literă de plumb: "ziarul intră la rotativă". În ce privește literatura, mă așez la scris după o pregătire specială. Dacă n-am o hîrtie pusă la punct, dacă n-am scandal în casă să nu se bage nimeni pe coridorul pe care mă aflu eu, dacă hîrtia nu are o anumită măsură - și totdeauna nu are o anumită măsură, dacă nu vreau să încep - mă las imediat păgubaș . Da, există totdeauna un scandal înainte de a mă apuca de lucru, pentru că de obicei evit să mă apuc de lucru. Dar cînd mă apuc sînt și mai scandalagiu: dacă urlă un greiere sînt în stare să-l cumpăr, să-l duc să se-mbete și să mă lase-n pace. Iubesc momentul cînd mi-am umplut capul și inima cu tot ceea ce fac, farmecul, noblețea sau disperarea unei clipe de viață. Cînd mă așez la masă și mă pătrund de starea de scris aproape fiecare gînd al meu e caligrafia unei metafore. Atunci tot chinul, tot sufletul, toată mintea mea, și de ce n-aș crede, chiar și trupul meu se află precis în locul și între oamenii despre care scriu. Dacă nu sînt acolo pagina nu se-ncheagă. Aș putea spune că respir între locul și oamenii aceia cu întreaga ființă și cu bucuria că sînt complet străin de cel ce a început să scrie. E un lucru teribil să nu mai fii tu atunci cînd lucrezi. O știu asta și dinspre partea vinului, care te transportă într-o lume artificială, dar straniu de dreaptă, ușor de cîștigat și imposibil de menținut ca hotar al vieții. Scriitorii adevărați sînt nebuni. Chiar și cînd sînt lichele.

L.C. - Domnu' Fănuș, oricît aș ști eu că iubiți metafora, mă văd obligat să vă rog să faceți o precizare în plus pentru această afirmație: "scriitorii adevărați sînt nebuni". Trăim vremuri cînd totul se poate interpreta cu tendință. Cum se manifestă această "nebunie" a scrisului dumneavoastră?

F.N. - Înjurîndu-l, terfelindu-l, alungînd cele scrise de mîna mea. Tîrziu de tot, cînd recitesc părțile ce mi se par nereușite, jur în fața icoanelor să nu mai pun mîna pe creion. Pe urmă mă iert, mă mîngîi singur pe creștet și-mi spun: "ia-o din nou la drum, băiete, dar cu mult mai multă atenție". Și-mi îngrădesc cu sîrmă ghimpată singurul drum care duce spre o culme și-mi rup carnea în ghimpii de sîrmă și încerc să ajung acolo unde mi-am propus pe drum, pierzînd carne, timp și icoane. Ajung totdeauna plin de răni și de neîncredere. Cele mai frumoase gînduri, clipe, idei au rămas în sîrma ghimpată. Nici un scriitor din lume nu va putea spune că a scris o carte ideală. Sau nu va ști niciodată care-i aceea.

L.C. - Această "tortură" a scrisului, constat, implică și un act critic, explicit, iarăși, prin intermediul unor insolite dar pline de expresivitate metafore. Totuși, aș vrea să trecem la lucruri mai concrete. Aveți obsesii cînd scrieți? Obsesii care pornesc nu de la actul creației, ci de la viață.

F.N. - Fii mai concret.

L.C. - Spre exemplu, Liviu Rebreanu a spus, cu ocazia mărturisirilor literare inițiate de Dumitru Caracostea, că a scris *Pădurea spînzuraților* avînd sentimentul că trebuie să se descarce de o mare obsesie. În fiecare noapte, înainte de a scrie acest roman, crengile unui pom îi băteau în fereastră și auzea glasul fratelui său. De aici s-a născut *Pădurea spînzuraților* .

F.N. - E limpede că așa i s-a întîmplat. După moartea tatălui meu (naturală - auzi ce stupiditate: moarte naturală!) și după moartea fratelui meu George, am simțit de multe ori nevoia să urlu. Și chiar am făcut-o. Prin timp, am strecurat ceva din sufletul lor în niște pagini de proză și, parcă, m-am mai liniștit. E, fără îndoială, credința, mistica românească, aceea care ne domină căile vieții, respectului și umilinței - umilința că noi trăim și ei s-au risipit.

L.C. - Trecînd peste banalitatea arhi-cunoscută că limba este un material de construcție a literaturii, dar corespunde altor funcții decît celei de comunicare, vă întreb care din părțile de vorbire, ale morfologiei limbii, vă fascinează în chip deosebit, atrăgîndu-vă cu precădere?

F.N. - Mă fascinează foarte mult adjectivul, dar din șase adjective trebuiesc tăiate cinci. Adjectivul este minunea limbii române, însă pentru un prozator, cu cît înaintează în vîrstă, el devine durerea limbii române, pentru că armamentul excesiv duce la nepăsare.

L.C. - Ce înțelegeți prin sensurile cuvintelor? Deși cuvintele pot avea sensuri multiple, ele își delimitează cu strictețe granițele. Reprezintă pentru scriitorul Fănuș Neagu acesta un impediment?

F.N. - Nicidecum. Încearcă-mă.

L.C. - Să procedăm dadaist. Deschid dicționarul și-mi iese în cale, din punctul de vedere al vocabularului de bază, un cuvînt anost, vetust, care dormitează, comparativ cu limba vie, cotidiană: "giurgiuvea".

F.N. - "Giurgiuvea" înseamnă și cercevea, giurgiuveaua geamului, cerceveaua este locul unde bate austrul, dar și lemnul acela ușor din care se construiește giurgiuveaua, rama glicinii dacă atîrnă acolo sorcova ivindu-se la geam, mai poți și înjura cînd spui "giurgiuveaua mă-sii", sau "mă, ce giurgiuvea tîmpită ai", în sensul că nu ai cadru în care să te miști. Domnule, limba e o chestie aproape infinită comparativ cu viața noastră scurtă și împleticită-n trei cuvinte. Și nu trebuie să uităm nebunia lui nea Mișu Eminescu, "unde voi găsi cuvîntul ce exprimă adevărul?", pentru că și în proză trebuie procedat la fel.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

L.C. - Adevărul artei.

F.N. - În proză trebuie să ne întoarcem la marele clasic Rebreanu, care făcea procese verbale (ca și Stendhal) și care a avut dușmănia de a fi cel mai mare narator, în același timp cu Sadoveanu, care era cel mai mare povestitor liric (doi uriași) și scria următoarea frază: "și se așeză, de Sfinții Arhangheli, o vară lină". Atît de mult l-am iubit și l-am urît pe Sadoveanu cînd am citit aceasta, încît, domnule, dacă aș fi născocit-o eu, mă iubeam de trei ori mai mult decît mă iubesc.

L.C. - Să trecem acum la critici. Ei fac obiectul acestei discuții pentru că ați declarat, în mai multe rînduri, că nu vă interesează ce scrie critica despre dumneavoastră. De ce? Dintr-un sentiment de inutilitate? Dintr-unul de superioritate?

F.N. - Mulți dintre oamenii care scriu astăzi critică mi-au fost colegi, fie de proză, fie de poezie și au abdicat de la acest lucru, nerăbdători de-a aștepta judecata timpului sau neîndurînd-o; unii s-au născut, Dumnezeu a vrut așa, numai spre a fi critici. Eu îmi permit să-i amendez doar pe cei ce *n-au* putut a scrie proză sau poezie și se instituie în procurori.

L.C. - Toți criticii v-au fost colegi? Presupun că nu.

F.N. - Nu, dar critica, oricît ar fi de înțeleaptă, isteață și inspirată, nu poate pătrunde în intimitatea creatorului, ci doar se poate suprapune ei, artificial, printr-o ilustrare a inteligenței false sau printr-o întreprindere de multe ori vicleană. Criticii fac, pentru cititor, un lucru imens de bun, îl pun pe acesta într-o relație de prietenie, cît de cît omenească și cît de cît verosimilă cu scriitorul. Ei sînt constructori de punți.

L.C. - Și, în această situație, nu vă interesează dacă ei au înțeles exact și dacă au transmis corect mesajul către cititor? Eu unul asociez acest dezinteres pentru criticii cărților dumneavoastră și unei anume nemulțumiri. De unde să vină? Poate din unele acuze. Unii, spre exemplu, vă reproșează că personajele sînt nediferențiate. Artistul și analfabetul, călăul și victima, unele animale "înzestrate" cu darul vorbirii se exprimă la fel de colorat, de paradoxal, în veșminte de limbă sărbătorești.

F.N. - Pentru că oamenii care scriu despre mine scriu mai mult despre ei. Ce vreau să spun. Ar trebui să se gîndească înainte de toate, că eu sînt povestitor, din neamul lui Sadoveanu și Creangă. Acești doi fabuloși clasici sînt, în același timp, și autorii și personajele care se dezvoltă pe mari coordonate ale axelor vieții. Sînt doi povestitori care aduc lumea și o exprimă prin mirosul, prin limba și mai ales prin ochiul lor genial. Eu (mult mai mic decît ei) sînt un povestitor, cel ce trece prin urechea, inima și sufletul lui întîmplările vieții și le redă printr-o vioiciune și o vigoare de "frumos nebun" care face lumea să plîngă sau să rîdă, sau să se simtă senină. Eu sînt un scriitor vesel, cu tot tragismul din străfundul povestirilor mele, și care vrea să facă lumea să se simtă adevărată și cu poftă de viață. Un povestitor n-are de ce să se teamă că niște critici mari sau mici îi spun că toate personajele lui seamănă unul cu altul. Aș vrea să știu prin ce draci bălțați se diferențiază articolele lor? Scoatem ochiul jupînului, fiindcă ne-a vîzut furînd măslina în drumul de la tejghea pînă la masa clientului. De altminteri, toți scriem în cartea vieții și nu sîntem unul mai deștept decît altul și, la urma urmei, fiecare scriem o carte de la început pînă la sfîrșit.

L.C. - Deci nu-i citiți pe critici?

F.N. - Ba da, îi citesc pe toți care au murit la vreme. Fără a-i citi, nu se poate să fii scriitor.

L.C. - Dar despre criticii "vii" ce păreri aveți?

F.N. - Unii sînt bătrîni, fisurați de deznădejde și corupție, alții sînt vulgari, alții sînt vînduți, alții sînt homosexuali, și cei mai mulți vor să parvină. Nu cred că în România să fie mai mult de șase-șapte critici care să merite stima mea deosebită.

L.C. - Numiți-i.

F.N. - Cine te-a plătit să pui această întrebare? Bine. Eugen Simion, Valeriu Cristea, Nicolae Manolescu, Romul Munteanu, Marian Popa, Ov. S. Crohmălniceanu, Al. Piru. Ordinea, se înțelege, e întîmplătoare.

L.C. - Și restul?

F.N. - Să facă ei tot ce e posibil să ajungă la nivelul celor de mai sus.

L.C. - Ce credeți că ar putea "rupe" în două sau chiar în mai multe părți tradiția, continuitatea unei culturi, din liniile ei firești de evoluție? La noi situația e clară. S-au produs astfel de cutremure.

F.N. - Intoleranța, înlocuirea marilor valori cu miasmele refugiaților de la Europa liberă. Urcarea pe postamentul unde trebuiau să stea Arghezi, Călinescu, Blaga, a unor Goma, Țepeneag sau Mămăligă - Am citit un pretins roman al acestuia din urmă, intitulat *Țiganii* și mi-am dat foc la perciuni de șase ori ca să-l pot termina. Invit umbra marelui savant și scriitor Mircea Eliade, care a turnat cîteva picături de aur pe coperta acestui neajutorat să-mi plătească transplantul de păr. M-ar bucura să fie păr de la o țigancă din Mîntuleasa, dacă se poate foarte tînără.

L.C. - Că există nonvalori nu se-ndoiește nimeni. Credeți însă că ele pot fi impuse, ca să zic așa, definitiv?

F.N. - De doi ani, revistele literare, îndoliatele noastre reviste literare, nu fac altceva decît să impună babeți, cucuieți, hanibali (fără c), stăncuțe, manca morților, Monica Lovinescu, vrăbii chioare, arici fără labe, esteți în cîrje, afrodite fără sîni sau cu dosul lîngă tocuri, gugumani țîfnoși, cucuvele,

Monedă grecească veche cu imaginea lui Pegas, simbolul Corintului

bufnițe și coțofene despădurite de fulgi, găgăuți și transdîmbovițeni, cazaci din Colentina, paparude din Tîrgu-Mureș, gămani din searbede tîrguri moldovenești, lampagii provinciali, sugători de obiele staliniste, palii, smintiți, furioși fără spital, cocoloașe de rîme (nu rime), soliști la drîmbă spartă, brabeți, fufe intelectuale, prescurărese, purtătoare de mucranițe mirosind a sloiuri de seu rînced, tîrfe bătrîne și alte alcătuiri venerice.

L.C. - E clar, sînteți un bizantin. Ce-i cu această perdea de vorbe-n colțuri și rotunde semănînd a pamflet arghezian?

F.N. - Tocmai că nu e. Asta, ce fac ăștia, nu e o literatură.

L.C. - Vi se mai reproșează, nu la modul direct cum fac eu acum, că, ori de cîte ori, critica a încercat să opună metaforei dumneavoastră un zid, aceasta s-a insinuat în partea cealaltă, fără a se fi modificat. Același lucru ar putea spune și cei ce v-au luat interviuri, și eu nu fac excepție de la regulă. Am sentimentul că răspunsurile dumneavoastră trec prin întrebările mele, rămînînd niște certitudini față de care întrebarea nu mai există.

F.N. - Pentru că nu știi să faci ca dincolo de perete să mă aștepte un lup flămînd. Sau el mă așteaptă și nu știi să-l trezești.

L.C. - Ceea ce era de demonstrat. Răspunsul a trecut în partea cealaltă a întrebării, rămînînd tot o metaforă. Sînt momente cînd o metaforă nu poate fi percepută exact de colocutor. Ea, de altfel, nu informează, ci sensibilizează laturile emotiv-artistice ale spiritului. Cînd o metaforă nu se destăinuie devine ceva la fel de abstract ca și matematica. Deosebirea constă în faptul că în matematică pot fi depistați cu ușurință cei ce n-au înțeles nimic, pe cînd în literatură aceștia se pot preface la nesfîrșit. Ce părere aveți?

F.N. - Metafora este suprarealitatea vieții. (Cred că am mai spus acest lucru). Dar ea se naște din bolovanii vieții. Eu nu învăț cititorul să meargă pe drum; știe el singur cum să umble, eu îi sugerez că drumul acela are încă una, două, trei alte identități - umbrite de primejdii, răstălmăcite de dureri, apăsate de spaime sau ninse de gîndul unui miracol; nu-l pun să aleagă, îl pun să ceamă frumusețea. Și nici arta. Mă atîm pe mine în funia spînzuratului și-n fereastra răsăritului. Tot metaforă, vei zice, dar asta sînt.

L.C. - Încă un lucru. Eu cred că în decursul anilor stilul dumneavoastră a suferit niște modificări. Scriitura, folosesc un termen care vă displace, dar sînt persoane care-l utilizează fără a fi pățit ceva de pe urma folosirii lui, e alta. De la un stil clar, dar pitoresc - și acesta e un cuvînt care, am constatat din alte interviuri, vă supără - spre unul eminamente metaforic, fermecător, scăpărător prin asocierea cuvintelor, a ideilor, cu ramificații diverse în substructia operei, cu șansa reală pentru un critic de a-și conduce investigația, iar o să vă "strîmbați" pentru prețiozitatea termenilor, spre gradul zero al literaturii dumneavoastră. Acesta e un efort notabil și important pentru cititorul căruia îi lipsesc lecturile hermeneutice. Parcă pentru a se distanța mai mult de cititorul de rînd, criticul invocă, pentru literatură, o metaforă cu finalitate imediată: icebergul. Cea mai mare parte a operei este situată în partea nevăzută a ei. Cred că acest gen de interpretare este cel mai adecvat scrisului dumneavoastră în țesătura de metafore a literaturii lui Fănuș Neagu, această parte invizibilă e foarte prezentă. Dar s-au produs lucruri neașteptate. Mai ales după *Scaunul singurătății* au fost voci, tinere, de contestare. Cei care v-au "atacat" dădeau sentimentul că execută un ordin. Trec peste faptul că, pentru ei riscurile s-au dovedit incalculabile, iar "mîna nevăzută" autoarea unei gafe epocale. Cîțiva tineri, unii chiar prozatori, îi reproșau celui mai împătimit scriitor în a scoate la lumină valoarea expresivă și resursele limbii române că nu vorbește românește. Cum așa ceva e un nonsens, vă întreb: credeți că romanul dumneavoastră reprezintă o noutate de stil, pe care criticii n-o "prizează"?

F.N. - Bunul și marele meu prieten Nichita Stănescu (nici el, zic cei tineri, n-ar mai fi poet!!!) susținea că noi doi sîntem poligloți de limba română. Tinerii scriitori și critici de astăzi, de *formație frangleză*, ar fi proști dac-ar ataca oamenii din coada plutonului. "Scaunul singurătății" e urmarea, în treaptă mai înaltă, a celorlalte cărți ale mele. Partea din lumina verde a Mării conținută în "Scaunul singurătății" (hai să băgăm lumea-n boale) se ascunde-n valurile Dunării. Și-apoi, înțelegerea artei cu A se petrece în timp. Talentele adevărate nu stau cu undița-n mînă să pescuiască admiratori.

L.C. - Aveți certitudinea absolută a talentului dvs.?

F.N. - Da, sînt un om talentat atunci cînd muncesc extraordinar de mult. Sînt tembel și netalentat, cînd nu mă regăsesc pe mine în vorbele mele. Uneori mă surprind destul de slab. Mă analizez, cît e omenește posibil, cu toate dușmăniile pe care mi le port și cu toate prieteniile, care uneori sînt mai puține decît ar crede inamicii. Și criticii ar trebui să-și gîndească activitatea în funcție de dușmănia pe care și-o poartă și de accepțiunea pe care și-o doresc la public.

L.C. - Ați scris trei romane, mai multe cărți de povestiri, cîteva piese de teatru, scenarii de film, enorm de multe, mii de articole. Aveți o evidență a tot ceea ce poartă semnătura dvs.?

F.N. - Mi-e și rușine să o fac.

L.C. - Ce se va întîmpla cu editorul dumneavoastră de peste o sută de ani?

F.N. - Să nu ia în considerare decît articolele publicate în volum. În rest poate m-am și repetat, poate m-am și pastișat. Nu e bine pentru un biograf, dacă se va întîmpla să aibă nebunia asta, să caute tot. Să ia în considerație numai ce e strîns între paginile de autor întocmite.

L.C. - Și totuși, s-ar putea ca un tînăr filolog, peste o sută de ani, să nu țină cont de îndemnul acesta. Îl și văd la masa de studiu a unei biblioteci, fericit și transfigurat de bucurie că, orice revistă deschide, va descoperi un articol purtînd semnătura Fănuș Neagu. Îl văd, de asemenea, foiletînd triumfalist pagini de revistă și gîndind la "izbitura" ce o va da cu atît de mult material artistic, ca și inedit. Poate, cu o asemenea carte își va cuceri și vreo colegă spre a-i deveni soție. S-a mai întîmplat. Ce îi preziceți?

F.N. - Că va fi un mare înfrînt.

L.C. - O spuneți cu o satisfacție pe care n-o înțeleg. Dar, mai mult, romanele au fost tipărite de curînd într-o ediție "ne varietur", ceea ce înseamnă că nici un critic sau îngrijitor de ediție nu vor mai putea cîștiga o pîine de pe urma dumneavoastră.

F.N. - Volumele s-au tipărit cu vreo cîteva mii de greșeli de tipar, așa că viitorii biografi au asigurat un spațiu de lucru. Astfel de ediții sînt importante pentru că au în ele toate greșelile de tipar ce se merită corectate ulterior. O spunea un francez, nu?

L.C. - Ați avut, vreodată, intenția să trădați scrisul?

F.N. - Nu pot să trădez scrisul. N-am cîștigat prea mult din scris, cum cred unii, am cîștigat uneori cît să nu mor de foame, iar tot ceea ce am cîștigat am dat pentru scris, în sensul că mi-am apărat un drum la Sinaia, un drum la mare, cîte o locuință, undeva într-un sat, retras ca să scriu. Și acolo uitam să scriu, multă vreme, pentru că mă dădeam patimilor vieții: ba un vinișor, ba un amur...g, ba o trecere de picioare goale prin iarbă.

L.C. - Ce ați fi vrut să-mi ascundeți în convorbirea de azi?

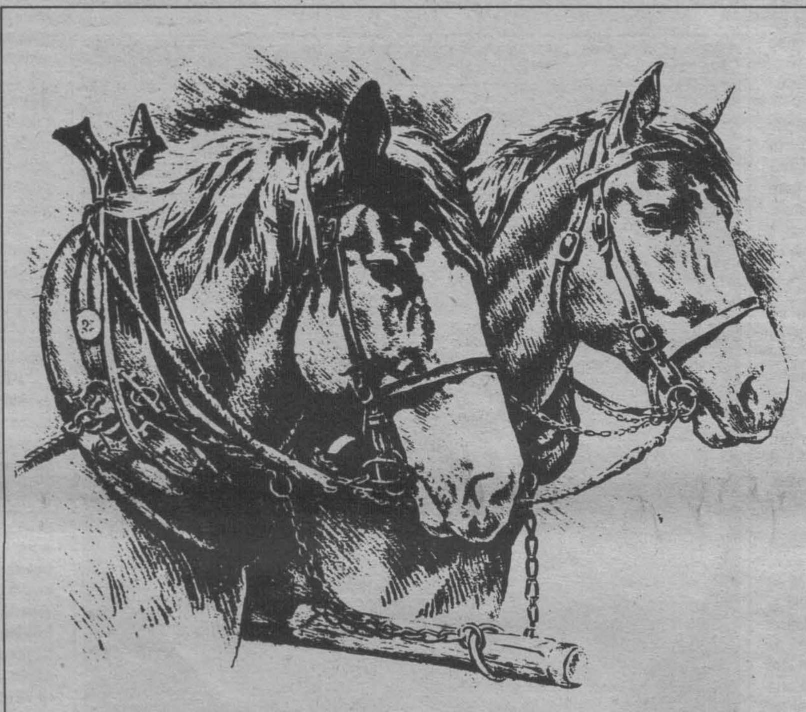
F.N. - Marea mea plictiseală. La 60 de ani încep amintirile și sînt la fel de plicticoase ca toate nălucile. Mai puțin un pahar cu vin și o țigancă frumoasă care să-mi zică la ureche, pe cînd în salcîmi înnebunește seara, un vînt turbat vine din vechi tufe de pelin și o dragoste care a murit plînge pe drumuri străine, să-mi cînte la ureche: "vai, vai, vai, cum trece vremea/ toate fetele-mi zic nenea". Mai departe știi cîntecul?

A consemnat Lucian CHIȘU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Fănuș NEAGU

NOAPTEA CU TREI OCHI ALBAȘTRI

„Dragi îmi sînt căluții mei...“

Vrăjitoarea avea șaisprezece ani. Visase că noaptea de Moș Ajun va fi, de-a lungul Dunării de jos, verde ca otava, străpunsă de trei ochi albaștri, ca și-n icoana Maicii Domnului cu trei mîini din biserica satului Ghecet, precum și de o stea a norocului. Dormise toată după-amiaza, acum se însera și-n curînd aveau să pornească, atît în sat cît și-n orașul Brăila, de dincolo de fluviul înghețat, colindătorii. Nu spuse nimic nimănui din casă de teama destrămării misterelor, dar cînd trecu pe la grajd, să vadă de nu cumva iapa Brîndușa adusese pe lume un mînz, fu cît pe-aci să necheze, excitată de mirosul finului vechi: "eu duc o taină mare". Se opri, speriată, apăsă cu degetele subțiri tîmplele Brîndușei, pentru a-i descîlci durerile, apoi trecu în staulul oilor. Numără: treijdouă de oi bolboroseau în ulucul de lemn în care taică-su azvîrlise zece căușe de mazăre; trei alăptau cîte un miel brumăriu abia poposit pe pămînt. Îngenunchind, îi sărută pe boturile umede de lapte și promise că-n martie, de mucenici, le va atîrna la gît păcănețe de aramă. Cel mai nătîng dintre ei, cu cercel în urechea stîngă, tremurînd pe lujerele picioarelor, vrînd să-i lingă mîna, îi căzu în poală.

- Mă, prostule, ești mai ușor decît foaia de plutniță. Dar ai nimerit bine. Eu sînt vrajitoare, prind cu lațul toate secundele scumpe: secunda cînd Sfîntul Petru șuieră-n cheia raiului ca să tune-n urechile dracilor, secunda cînd îngerii schimbă un sac de iarbă dulce, cu arome de smirnă, pe o legătură de măcriș, secundele grele cînd Maica Precista se roagă, plîngînd, pentru iertarea curvelor din Brăila. Mă cheamă Eva, care înseamnă Viață, după cum scrie-n Biblie, dar mi se spune Lostrița, fiindc-am fost scoasă din fluviu cu harponul pe cînd furam cu gura pește din sfărașele pescarilor brăileni. În noaptea asta, eu o să trăiesc o poveste născocită special pentru mine. O s-aud spunîndu-mi-se vorbe minunate:

"C-un telegar înhămat la carul lui Faraon te asemăn eu draga mea!"

"Frumoși se văd obrajii tăi, așezați între cercei și gîtul tău împodobit cu șire de mărgăritare".

Seara, după ora șapte, cînd se arde-n casă trestie tămîioasă, Vrăjitoarea, îmbrăcînd gheba lui taică-su, coborî prin grădină la Dunăre. Avea în buzunări castane fierbinți și, într-o mănușă, nuci tăvălite prin zahăr. De pe fluviul înghețat sufla un pui de vînt, făcînd să sune sămînța în măciuliile de mac din marginea cărării. Orașul Brăila plutea cu turlele bisericilor atîrnînd întrerupte în rîurile de lumină trandafirie revărsate din miile de ghirlande de becuri. Dar de la Ghecet, din stîlpii Terasei "La puii de lup", unde Dunărea moartă se unește cu Dunărea vie, înapoi spre Măcin, precum și la dreapta, spre Galați, totul, cer și pămînt, se scălda într-o lumină verde; ai fi zis că o putere necunoscută, zeul Dunării, fuma o pipă uriașă, îndopată cu fosfor și izmă și de cîte ori azvîrlea fumul printre dinți lumea Vrăjitoarei se cufunda treptat în hăurile unei mări de vis păgîn. Nucul din vie, sălciile încărcate de chiciură, cele patru vulpi rupînd din mormanul de pește de la picioarele lui Codin Căpălău, așezat într-un jilț de gheață, dinaintea unei copci în care-și vîrîse undița, pînă și scoicile uscate ce zornăiau de-a latul fluviului, fluierate de vînt, scăpărau în poleiuri verzi. Singura pată roșie era cocoșul de la *Terasă* cocoțat în salcîm și care tremura de groaza vulpilor.

Vrăjitoarea de șaișpe ani, cu capul înfășurat într-o broboadă grea, tipărită cu flori de iasomie și caprifoi, bătu cu tocul cizmelor în blana podețului de unde ai săi slobozeau luntrea pe ape; făcu trei ocoale cu degetul arătător vîrît în degetarul de argint al bunicii peste o vîslă veche prinsă în ghețuri și, dintr-o dată, simți pe obraz atingerea unei nuiele de salcie ("Doamne, dar e caldă și doldora de muguri!") și auzi o voce subțire, care suia din subțioara a două sloiuri încălecate.

"În grădină-i o fîntînă, un izvor de apă vie și pîraie din Liban. Scoală vînt de miazănoapte, vino vînt de miazăzi, suflați prin grădina mea și miresmele-i stîrniți..."

- Eu sînt Eva, se bucura Vrăjitoarea, și mi se zice Lostrița. Tata mă hrănește numai cu păstrugă. Uneori aduce și cîte-un iepure. Bunica-mi spune Vrăjitoarea, zice că nu-s ieșită din pîntec de femeie, zice că sînt ieșită din ou de vultur sălbatic. Tu cine ești?

- Sînt peștele amăgitor, peștele nălucă. Mulți cred că sînt peștele de aur, fiindcă, vara, dorm în blănurile de oaie pe care ciobanii de pe muntele Penteleu le îneacă în rîul Buzău, cunoscut că poartă nisipuri aurifere. Peste iarnă locuiesc în zona portului Brăila. Vreau s-ajung pește zburător, și pentru asta trebuie neapărat să mănînc, trei ani la rînd, în noaptea de Moș Ajun, ciorbă de știucă făcută cu zeamă de varză acră și să stau în coadă într-un pahar de vin roze, în odaia-n care fetele se privesc, goale, în oglinzi, ca să-și vadă ursitul.

- De ce nu te-arăți la față? Vreau să te văd.

- Duc, atîrnate de buză, cinci cîrlige de undiță.

- Îl chem pe Codin Căpălău și ți le scoate.

- Mă aruncă la vulpi. Ehe!...

- Da, în noaptea asta Codin Căpălău e supărat. Cred c-ar da la vulpi și morunul de 150 kg pe care l-a prins în septembrie. E necăjit fiindcă i-a fugit femeia de-acasă. Femeia lui, de la care are trei fete, a dormit neîntrerupt vreme de douăj de ani. De la ultima naștere și pînă anul trecut. Cînd a căzut în somnul de douăj de ani, fetele erau mici, cînd s-a deșteptat era de-o seamă cu ele, pentru că omul care doarme neîntrerupt nu îmbătrînește, rămîne cu toată ființa la vîrsta ce-o avea cînd a adormit. O săptămînă după ce s-a sculat din somnul ăla fermecat, Irina a petrecut, plîngînd și rîzînd, cu fetele ei - două se măritaseră, au copii -, cu neamurile, cu prietenii - au fript pe vatră mii de bibani, au rumenit în cuptor curcani umpluți cu măruntaie de oaie și ciuperci, au prăjit purcei -, a jelit după cei care, între timp, se risipiseră în moarte, a jucat, ținîndu-se de gît cu lăutarii, s-a scăldat la anafoare, și-a dat drumul bucuriei să se reverse pe toate ulițele, dar de Codin Căpălău nu s-a mai lipit. "Ești prea bătrîn, mi se rupe inima de cît ai îmbătrînit, nu te mai sufăr lîngă mine; știu, m-ai îngrijit, te-ai chinuit să mă ți în viață, dar mi-e urît lîngă tine, cade carnea de pe mine de urît ce-mi este. Codine, trebuia să mă lași să mor!" Într-o bună zi și-a atîrnat salba la gît - mahmudele, lire, rubiele - a umplut un coșuleț cu crengi rupte din gherghinul din grădină și două crenguțe de mărgean, s-a urcat în vaporul de Tulcea și s-a pierdut în desimea Deltei. Codin Căpălău s-a uitat crunt la icoane, de s-a zgîrcit și s-a înegrit argintul pe ele, și n-a pornit s-o caute. Din ziua cînd nevastă-sa și-a luat lumea în cap, ori de cîte ori pune mîna pe un lucru de sticlă, geam, pahar, damigeană, sticla se-nmoaie și se face cocă în palma lui. Bea numai din ulcică de lut sau din ploscă de lemn. Dar, măi băiete, peștișorule, cum de-ai ajuns tocmai la mine să ceri știucă fiartă în zeamă de varză acră?!

- Păi, lumina asta de sărbătoare, stelele, luna, o tocmeală necunoscută, îndemnul care mustește în aer...

Și, parcă pentru a-l adeveri, prin fumul verde, neverosimil de pe fața Dunării și care n-avea călcîie să urce malul în orașul tolănit într-o văpaie trandafirie, se ivi, în salturi suple, cu chingă de clopoței la gît, o ciută albă; grăbea spre satele din bălți, trimisă de mănăstirile din Moldova de sus, ca să vestească începutul colindelor.

Ecoul galopului ei fulgerat stăruia încă docil în gheață cînd se arătară dinspre Comorofca douăzeci de cai negri ca antracitul, ducînd în șa dulăi ciobănești. Armăsarul cel mai falnic din grup avea, încadrat în placa frunții, corn de foc dur.

- E calul inorog, zise peștele amăgitor, frate cu balena unicorn. După trecerea cailor, apărură două roți de caleașcă lăcuite, purtînd în echilibru pe osia ce le unea o iesle de nuiele în care, înfășat în scutece, dormea copilul Isus, veghat de Maica Domnului în rochie de purpură, mantilă liliachie, legătură de cap din in auriu. În haloul de lumină mistică, blîndă, inteligentă, se deslușeau de asemeni chipurile magilor - Baltazar, istovit de drum, se îmbăta de surîsul copilului sfînt; Melchior, ocrotind sub brațul stîng o bătrînică în negru, care adusese în dar un coș de ouă proaspete, își muia mîna dreaptă în razele moi ale stelei anunțînd mîntuirea lumii; Gașpar, căzut în genunchi, cu toiagul la subțioară, privea buimac cîrdul de lipoveni în cazace largi, care mergeau pe delături, cei doi bouleni cudalbi din răsuflarea cărora se înălțau alcătuind războare de grădină, tulpini de floarea soarelui înflorite, precum și cîrdul de miei mînați cu nuiaua de o fetiță purtînd o pălărie din hîrtii colorate; mieii și iezii se închinau în rînd cu lipovenii, iar fetița cînta cu glas nevinovat un cîntec rusesc: galubaia rubașka.

Ajungînd în dreptul magaziilor portului, procesiunea coti la dreapta, spre oraș, pe lîngă moara Lichiardopol, lăsînd în urmă o dîră de pleavă albastră.

- Măi băiete, peștișorule, spuse Vrăjitoarea, tot ce-am văzut noi, ciuta albă, cîinii, ieslea lui Christos, lipovenii, se găsesc în icoana dăruită de contele de Roma bisericii rusești din Brăila.

- În noaptea de Ajun nu trebuie să te miri de nimic, răspunse peștele-amăgitor, sărind de două ori în sus - zvîrcoliri peltice.

Vrăjitoarea izbucni în rîs.

- Ia te uită, parcă ești un briceag de copil în formă de pește. Nu ești mai mare decît o hamsie și, din pricina undițelor, cazi numai în bot.

- Sînt roșioară și voi fi peștele-zburător. Exocetus volitans. Voi intra în Marea Mediterană, unde-i mereu primăvară și-o să mă zbengui de dimineață pînă seara, înălțîndu-mă la șase metri în aer și planînd cîte-o sută cincizeci de metri.

- De ce nu rămîi în Marea Negară?

- La un loc cu îngerul, cîinele, vulpea și pisica de mare?! făcu, disprețuitor, Vrăjitoarea. Cu himera și dragonul?! Nu-mi plac neamurile astea de rechini. Dar voi veni în zona îndulcită a Mării Negre, la fiecare sfîrșit de aprilie, ca să privesc scrumbiile de Dunăre cum îmbracă cea mai frumoasă haină nupțială din cîte există și să mă hîrjonesc cu linii. Știi cum i se mai zice linului?

(continuare în pag. 14)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Reunificarea spirituală a Europei (II)

Convorbire cu Noël Copin

Eugen Simion: Vom reveni asupra acestui subiect. Dar să rămînem puțin în Europa de Est, care este săracă, ruptă, răvășită, sfîșiată chiar de războaie (vezi Iugoslavia). Întrebarea: cum este privită de aici, de la Paris, această Europă în drum spre ceva ce întîrzie să apară?!

Noël Copin: Într-un mod dureros. Noi am resimțit în 1989-1990 o imensă bucurie văzînd popoarele cucerindu-și libertatea și de atunci nu aș putea spune că a intervenit decepția, ci neliniștea despre ceea ce vor deveni aceste țări, mai întîi în plan economic, apoi în cel politic. Cu aceste clivaje pe care le constatăm, avem alte temeri că noi conflicte se vor naște. Devine o problemă mai dureroasă atunci cînd este vorba nu numai de poziția unei etnii ci de un conflict de ordin religios, de o ruptură între catolici și ortodocși. Un fenomen foarte dureros. Dar este și altceva ce mă neliniștește și anume de a vedea un fel de triumfalism al unei gîndiri liberale. La început popoarele s-au ridicat împotriva regimurilor "socialiste" totalitare și au ales economia de piață, seduși de această soluție. Merită a ne pune întrebarea dacă economia de piață este într-adevăr soluția ideală pe care s-o propunem lumii. Economia de piață are desigur avantajele ei considerabile pe care le cunoaștem, dar presupune și ea anumite corective: nu totul poate deveni marfă, nu toate valorile pot fi mărfuri și eu sunt puțin îngrijorat de această mentalitate dominantă în Franța și cred că și în alte țări occidentale.

Pot rezuma toate acestea în felul următor: marea bucurie a eliberării țărilor din estul și din centrul Europei; neliniștea pentru redresarea lor economică; durerea văzînd că se pot naște conflicte; interogația în privința acestei fascinații pentru economia de piață; și aici aș adăuga ideile lui Mitterrand care n-au putut să ducă la bun sfîrșit confederația europeană; eu cred că într-un mod cîteodată tragic fiecare națiune își caută identitatea și o afirmă, dar în același timp este vizibil că nu se poate trăi decît în cadrul unui mare ansamblu și cum să facem ca sîrbo-croații, care nu pot suporta să fie în cadrul aceleiași națiuni, să accepte să fie în sînul Europei, cum putem face să dăm viață acestor mari structuri, iar oamenii să fie conștienți că aparțin unor structuri mai vaste decît națiunea lor.

E.S.: Credeți că sistemul comunist ar putea reveni într-o zi în Europa?

N.C.: Este dificil. Nu cred că este posibil. Este stupid să te citezi, dar cînd a fost puch-ul din Moscova, în august, eram în vacanță și am telefonat aici pentru a face un editorial și am spus că, în orice caz, chiar dacă va reuși, peste puțin timp vom asista la sfîrșitul acestei ideologii comuniste ca ideologie și în același timp ca model nu numai pentru țările comuniste ci și în afară. După cum știți, o parte din inteligența franceză a fost sedusă într-o perioadă de ideile comuniste. Deci, comunismul ca ideologie este deja mort, comunismul ca explicație globală a lumii, ca sistem politic, a murit. Eu nu cred în prezent în reîntoarcerea comunismului așa cum a fost. În schimb, am alte temeri: prima ar fi reîntoarcerea regimurilor autoritare. Ar putea să se simtă nevoia acestei reîntoarceri în fața haosului economic. După toate cîte se întîmplă nu pot să mă pronunț despre viitorul lui Boris Elțîn; nu mi se pare ilogic ca în situația Rusiei de azi el să ceară puterea deplină. Pînă unde va merge? Să ne imaginăm că Boris Elțîn reacționează ca democrat, dar s-ar putea ca alții să fie tentați să readucă dictatura, iar oamenii simpli, puși în fața haosului economic, să fie tentați să spună că este mai bună o sărăcie decentă decît o mizerie haotică. Cred că este un pericol. În ceea ce privește economia de piață, cred că lumea liberală își va face iluzii spunînd că, dacă comunismul e mort total, poate să apară orice formă de naționalism, neo-nazismul, de ce nu? Berdeaev, îl citez din memorie, scria în *Esprit*, demult, în 1932, primul număr - o frază explicînd că ceea ce a favorizat comunismul s-a datorat faptului că creștinii nu și-au îndeplinit bine misiunea lor. Cred că această observația a rămas încă valabilă - și privește nu numai pe creștini.

Prăbușirea comunismului nu trebuie să ne împiedice de a căuta soluții și a ne opune la tot ce este nedreptate și sursă a dezordinii.

E.S.: Se spune că comunismul este mort și, totuși, în China el există. Peste un miliard de oameni trăiesc în acest sistem...

N.C.: Da, ai dreptate; sau, mai bine zis, comunismul nu este mort, în măsura în care regimurile au rămas, dar este atins mortal. Structurile instituțiilor lui au dispărut. A rămas numai un schelet. Economic, China a evoluat enorm.

E.S.: Sunteți un om de stînga? Ce se întîmplă astăzi cu stînga franceză, acea inteligheția care a dominat trei-patru decenii societatea franceză?

N.C.: Stînga îmi dă impresia că este total dezorientată. Este adevărat că în Franța, timp de mulți ani, marxismul a fost un punct de referință, a fost un punct negativ. Mai mult de jumătate a respins comunismul, ceea ce a permis ani de-a rîndul de a avea regimuri foarte democratice, dar guverne de dreapta. Frica de comunism. Pe de altă parte, în lumea intelectuală în special, comunismul a fost un punct de referință deseori chiar pozitiv - cazul lui J.P. Sartre cînd a spus muncitorilor "Il ne faut pas désesperer Billancourt" (marea uzină Renault - simbolul industriei, al clasei muncitoare franceze). Mulți dintre intelectualii francezi au fost foarte impresionați de comunism. Ar trebui spus că demersul lui Mitterrand pentru ca stînga să ajungă la putere, pentru ca partidul socialist care este în mod evident democrat să ajungă la putere, a fost precedat de înțelegerea cu partidul comunist.

Tetradrahma din vremea lui Filip al II - lea al Macedoniei

E.S.: Care este poziția *stîngii* franceze față de evenimentele din Estul Europei? Cum arată harta politică a Franței, azi?

N.C.: Evenimentele din Est (prăbușirea regimurilor totalitare) au făcut ca stînga să fie dezorientată. Dificultățile econimice, eșuarea sistemului propus de socialiști (naționalizarea), ruperea alianței cu comuniștii (alianță care era, pînă acum, un criteriu *de stînga*) și multe altele au făcut ca politica *stîngii* franceze să nu difere prea mult, din punct de vedere economic, de politica *dreptei*. Cînd doamna Edith Cresson vorbește cum vorbește despre imigranți, nu prea se vede limpede care este diferența față de limbajul (și gîndirea) *dreptei*. Harta politică a Franței contemporane se prezintă astfel: declinul comunismului, o *stîngă socialistă* dezorientată de prăbușirea comunismului și a dificultăților economice și o *dreaptă* care este și ea dezorientată din aceleași cauze sau din altele. În prezent, în Franța, fiecare încearcă să se definească nu în raport cu sine ci cu adversarul. La toate acestea se adaugă ascensiunea *extremei drepte* care se explică prin acest vid ideologic care există în societatea franceză. Cineva care vine cu o ideologie primară și o afirmă cu insistență are toate șansele să progreseze cîtă vreme vidul ideologic persistă în lumea politică. Nu sunt pesimist, dar așa văd eu lucrurile...

E.S.: Și inteligheția franceză? Care este poziția ei în aceste împrejurări? Ce modele propune ea? În 1968 ea jura pe miturile *stîngii* și chiar pe acelea ale *extremei stîngi*. Sugera că însuși Dumnezeu ar fi de stînga...

N.C.: Da, înțeleg întrebarea. Unde se găsește azi inteligheția franceză? Problema ei este de aceeași natură cu problema intelectualilor din Est. Am discutat zilele trecute, împreună, această chestiune. În cele ce voi spune în continuare sunt influențat, poate, de emisiunea de ieri seară realizată la TV de un astrofizician canadian care trăiește în Franța. De cîtva timp mă întreb dacă cea mai mare parte a forței intelectuale din Franța nu se ocupă cu precădere de latura științifică decît de literatură sau filozofie. Există, din fericire, filosofi care fac filosofie cum ar fi: Levinas, lituanian de origine, în vîrstă de 80 de ani, stabilit în Franța, sau Paul Ricoeur, Michel Serre, profesor protestant, care predă în Statele Unite. Se caută în prezent intelectuali de înaltă ținută care să fie echivalenți cu Sartre, pe care îl criticau mai înainte, sau cu prietenul și adversarul său, Raymond Aron, care simboliza latura liberală, sau din lumea catolică, cu personalități ca Mauriac, Bernanos, Claudel. În domeniul științei există personalități mai puternice, dar cercetările lor sînt puțin cunoscute. Există, de asemenea, istorici remarcabili cum ar fi René Remond, catolic, om de mare cultură și alții.

E.S.: Credeți că mitul înțeleptului *(maître à penser)*, care a funcționat timp de cîteva decenii în Franța intelectuală, a pierit azi?

N.C.: Ei bine, am impresia că opinia publică are nevoie de a fi pusă să gîndească.... Opinia publică azi era tendința să se întoarcă către ziariștii mediatici. Nu știu dacă îl cunoașteți pe Bernard Pivot. A fost făcută o anchetă, acum 2-3 ani sau mai mult, în săptămînalul *L' événement de Jeudi* - care consta în citarea a 5-10 persoane cu o putere intelectuală ieșită din comun. Pivot a ajuns printre primii. Recunosc că este un jurnalist excelent, un om care depune o muncă de calitate pentru a face cunoscută literatura unor pături largi de francezi. Un jurnalist, un animator cu un succes popular - dar asta nu înseamnă gîndire... Și, de altfel, el nici nu recunoaște că este un *maître à penser*... Revin la ideea de dinainte: tendința este azi ca oamenii simpli să se îndrepte spre o vedetă sau altă vedetă care este jurnalist sau alt tip de animator mediatizat.

E.S.: Nu este un risc pentru spirit și pentru valorile reale ale spiritului?

N.C.: Poate este, în sensul aventurii...

Transcriere și traducere de
Corina COSTOPOL

Memoria documentelor

Un stil al colaborării dintre scriitori

Relațiile dintre redacțiile revistelor și scriitori pot constitui un interesant capitol de istorie literară. Nu de puține ori acestea au avut la bază sincere sentimente de prietenie și colegialitate, după cum altele s-au "structurat" pe interese de prestigiu, în care cazuri erau acceptați în pagini și "adversarii necesari". Dacă ar fi studiate cu o reală dorință de a li se pătrunde sensurile morale, relațiile de acest tip ar dezvălui meandrele unei diplomații specifice, slujită cu tact și inteligență de scriitorii înșiși, în deplin respect pentru sensibilitatea creatorului de literatură. Dincolo de cuvintele unei scrisori există o anume ceremonie a gestului de a-ți apropia confratele, colaboratorul, ceremonie ce presupune o eleganță a stilului, astăzi, vai, căzută într-o nemeritată desuetudine! În fața unei asemenea dovezi de confraternă civilitate, cel solicitat să colaboreze nu se lasă mai prejos.

Iată-l pe *Duiliu Zamfirescu* adresîndu-se printr-o epistolă, "în 24 Iunie 1881, la Târgoviște", *Literatorului:*

"Domnilor redactori ai Literatorului,

Domnii mei,

Trebuie să-ncep prin a vă cere iertăciune pentru lunga tăcere ce am păstrat pînă acum. Pricina a fost că n-aveam nimic terminat cu care să mă prezint domniilor-voastre. Astăzi vă trimet aceste trei pagini, pe care le veți publica în numărul viitor. Sper că le veți pune în capul jurnalului, nu atît pentru meritul lor, cît pentru cuvîntul că sînt adresate lui Macedonski, colegul nostru; și iarăși vă rog să credeți că nu sunt adresate lui Macedonski ca să aibă locul de onoare al jurnalului, ci pentru că voiam să fac o scrisoare de natura aceasta.

Primiți, domnilor, expresiunea viilor mele sentimente. Duliu Zamfirescu."

Redacțiile sînt acelea care se dovedesc de obicei curtenitoare cu viitorii colaboratori "atacați", spre a fi cîștigați, cu formule ce merg la inimă, dar și la... orgoliu, situație absolut firească cînd e vorba de scriitori. Redactorii știu că ei fac revistele, dar acestea trăiesc prin colaboratori. Redăm spre a ilustra această idee o scrisoare, inedită pînă acum, trimisă de *Cezar Petrescu*, din partea "Gândirii", lui *Zarifopol* - la 10 noiembrie 1923:

"Stimate domnule Zarifopol,

Cu poșta de astăzi ne-am făcut plăcerea (nu știm dacă și pentru D-ta va fi să se numească tot așa) de a vă trimite o colecție din ultimele numere ale «Gândirei». Sînt, desigur, în atîta hîrtie tipărită, multe lucruri de prisos și puține de vreo adevărată valoare. Cum tinerețea noastră nu este încă o circumstanță atenuantă, bănuim că citind cele multe acolo, sau răsfoindu-le măcar, nu veți fi prea aspri cu o revistă ce se întreține, bănește și sufletește, tocmai din generozitatea acestei tinereți.

Introducerea aceasta lungă și aproape ipocrită, vă închipuiți către ce sfîrșit vrea să ajungă. Acum cîteva luni dl. Ștefan Popescu, ne-ați promis că odată veți cinsti paginile noastre cu o colaborare. Poate era numai o politeță spusă unei cunoștinți trecătoare. Noi și am gîndit-o așa. Avem candoarea de a aștepta ca făgăduiala trecătoare de atunci să se îndeplinească. Toți ceștia din jurul «Gândirei» vă rugăm a vă aminti că paginile din fruntea revistei vă așteaptă. Vă mulțumim dinainte (E o formulă mai sigură pentru a obliga pe cineva). Și vă rugăm a primi sentimentele noastre cele mai bune. Cezar Petrescu."

Bătălia pentru colaboratori (dimpreună cu spiritul constructiv de apropiere) a fost descoperită cu mult înaintea bătăliei pentru apa grea! Epistolele trimise de redacții către personalitățile literare ale timpului - uneori sub forma unor simple bilețele - depun mărturie pentru un anume climat literar, pentru o anume ținută a relației revistă - scriitor și, nu în ultimul rînd, pentru sănătatea unui fenomen social. Se știe (vorba aceea: există date!) că viața literară românească n-a fost niciodată un teritoriu al liniștii adormitoare. Contestările reciproce n-au lipsit, panoplia armelor folosite de combatanți a fost deosebit de bogată. Cu toate acestea, scriitorimea română a evitat dimensiunea "războiului fratricid", care ar fi condus-o la autoanulare.

Florin COSTINESCU
Florian TĂNĂSESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Fănuş şi fluviul tutelar

N-am apucat să mă cert cu Fănuş Neagu, deşi aveam toate datele să nu-mi fie simpatic tot timpul. Şi el avea toate datele să-i fiu foarte antipatic, uneori. Cu Fănuş Neagu nu te poţi certa, de aproape. Poate fi ocărît doar de la distanţă. Trebuie să te duci departe - într-o ţară civilizată - deşi drumul costă - ca să-l poţi face, în sfîrşit, cu ou şi cu oţet, la un post de radio care-i place lui. De aproape îl înţelegi, îl îndrăgeşti, îl ierţi.

E un fenomen natural. Un personaj. Un tip. Să nu despărţim însă omul de operă. Nu, acest atelaj gingaş şi mătăhălos, opera şi omul, merg numai împreună. Maşinăria trebuie luată dintr-o dată, cu toptanul. Acceptată. Cum accepţi o forţă a naturii, un vîrtej în Bărăgan, care ridică dropiile şi snopii de grîu şi poalele fetelor morgane, sau cum accepţi o răsucire de crivăţ şi-o îmbobocire de miei şi mînji pe clinele dealurilor.

Opera lui Fănuş Neagu are *suflu*, precum mitologiile şi epopeile. Ea vine cu o străvechime misterioasă, cristalizată în locuţiuni şi cuvinte. Cred că după Sadoveanu este autorul care foloseşte cel mai bogat şi mai colorat vocabular. Are poezie, din cauza neîntreruptei nuntiri şi încuscriri a frazei. Are fascinaţia *tărîmului fermecat.* Făcut să scrie poveşti şi feerii, autorul "Frumoşilor nebuni" nimereşte în epica secolului 20, cu acţiuni computerizate şi sterilizate, şi preferă modernismul vechi, cu vlagă şi suflet liric. Filonul epic la el trebuie căutat chiar în *zicere*. Zicerea în sine constituie o splendidă - ornamentată - acţiune.

Cît priveşte omul, trebuie să-l prinzi în toane bune şi să stai să-l asculţi. Îţi povesteşte, la o singură şedinţă - preţ de două trei sticle de clepsidră, cu toate că nici nisipul nu mai e ca pe vremuri - cîteva capodopere pe care are de gînd să le scrie. Lucruri extraordinare! Astfel de momente ar trebui înregistrate, cum ar fi trebuit înregistrat Caragiale povestind - ori Petre Ţuţea. Înregistrat şi după aia închis (ferească Dumnezeu!) să şi le asculte şi să le aştearnă pe hîrtie. Acest scriitor, care are faima unuia spurcat la limbă, a fost în stare să scrie o "Carte cu prieteni" în care şi-a lăudat, ca nimeni altul, contemporanii. Pe toţi derbedeii condeiului, mici la suflet, cum suntem, roşi de invidii, meschini, ne-a îmbrăcat în odăjdii de metafore, rare, şi ne-a împodobit cu bozoţei şi micşunele şi cununiţe de crîmpeie de curcubeu linse de boturi de mînz.

- Bine, mă Fane, i-a zis cineva - poate chiar eu, pe mine înţeleg să mă lauzi, că merit, dar cum poţi să-i bagi aici şi pe dobitocul de... sau pe cretinul de... sau pe scorpia aia de...? Le găseşti tuturor har, îi mirui... şi să vezi ce şuturi îţi vor da... Ascultă-mă pe mine!

N-a ascultat şi-a scris, sau are de gînd să scrie, şi volumul doi. Şi văzîndu-l deunăzi, stînd singur, trist, la o masă de scris - la şosea - cineva, poate chiar eu - i-a strigat:

- Unde-ţi sunt prietenii din carte, Fane? Mai citeşte şi tu ziarele, şi-ai să vezi cum se-nghesuie la rînd fraţii să-ţi găsească ponoasele...

Rîde blond.

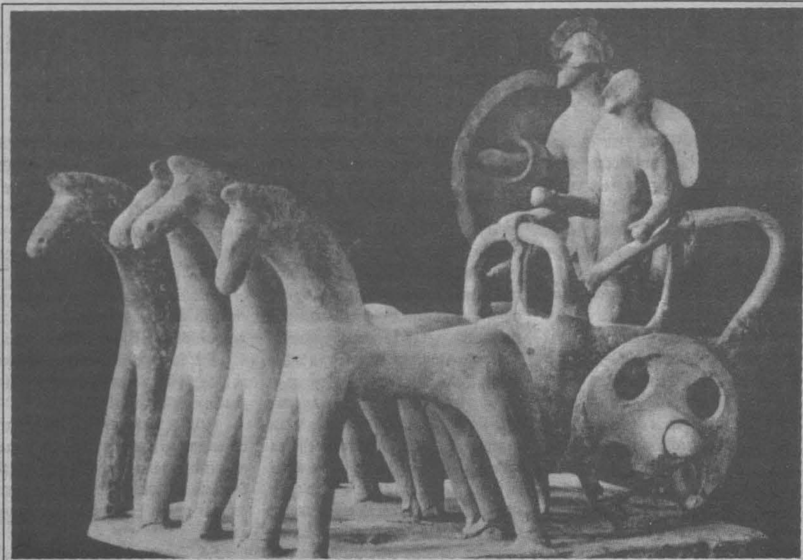
- E, parcă tu eşti scutit...

Desigur, nu ne mai putem schimba la vîrsta noastră şi Fănuş nu poate sta acum să fabrice ură şi venin. Să nici nu te schimbi, Fane! Să rămîi aşa o mie de ani. Vorbeam mai înainte de suflul operei sale. Cînd o să merg odată la Brăila, pe malul Dunării, aş vrea să verific dacă acest suflu este "pe decindea Dunării la vale" sau în susul ei, în răspăr?

Curgerea fantastică a operei lui Fănuş Neagu este, sunt sigur, în sensul bun al naturii fluviului tutelar; şi în direcţia apelor vii ale literaturii române.

- La mulţi ani, Fane!

Marin SORESCU

Cvadrigă de teracotă găsită în Beoţia (sec. al VII-lea înainte de Christos)

Schiţă de portret

Fănuş Neagu este un om al cîmpiei, asta se vede uşor din ceea ce scrie, se vede şi din felul lui de a fi. Clădit din materii abundente, cu oase tari - cum ştim că trebuie să aibă un prozator -, de o vitalitate ce trezeşte un sentiment nedesluşit de admiraţie şi spaimă, păşind rar şi atît de apăsat încît ai impresia că pămîntul vibrează la trecerea lui, scriitorul are o masivitate şi o pregnanţă heladică. Văzîndu-l pe stradă şi necunoscîndu-i îndeletnicirile, îţi vine să crezi că sfarmă pietre în uriaşul lui pumn şi este tocmit de legendarul Geryon să-i păzească cirezile sălbăticite.

Ce eroare! Braţele acestui Heracles ieşit din cîmpia Brăilei săvîrşesc munci mai dificile. În locul leului din Nemeia pumnul lui puternic răsuceşte gîtul frazelor, degetele, făcute să reteze capete de hidre, desenează graţioase flori de stil pe hîrtie. E prozator, şi luptele (muncile) lui încep, îmi închipui, în fiecare dimineaţă în faţa foii albe. Scrie relativ puţin şi într-un fel care se cunoaşte numaidecît. Stil înflorat, plăcut ochiului pentru extraordinara lui culoare, plăcut şi urechii care simte împerecherea armonioasă a silabelor barbare.

Fănuş Neagu nu-i totuşi un caligraf cum sînt atîţia într-o literatură, proza lui ascunde o mare nerăbdare şi o mare violenţă interioară. Scriitorul vede adînc şi simte monstruos. Parafrazez înadins pe Caragiale, pe care Fănuş Neagu îl urmează în mistica frazei perfecte şi a conciziei epice. E un veritabil artist al cuvîntului din speţa aceea gălăgioasă, irascibilă, capabilă de mari gingăşii, dar şi de mari violenţe. Prozatorul este, omeneşte, imprevizibil, acum se dezlănţuie din senin şi într-o revărsare de vorbe sufocate de indignare nimiceşte, realmente, inchipuitul adversar, acum este candid şi îndatoritor, afectuos, îngrijorat de mersul lumii, hotărît să şteargă păcatul şi injustiţia de pe faţa pămîntului. Faţă de critica literară se arată uneori mînios, dar fiind un creator adevărat nu cred ca în sinea lui să n-o stimeze, căci numai scriitorul mediocru se teme de competiţia valorică şi de judecata dreaptă a criticii.

1982

Eugen SIMION

Che Fănuş

Cu nu ştiu ce prilej, Radu Cosaşu m-a vorbit frumos lui Fănuş Neagu. Drept urmare, într-o bună zi, fără să ştie nimic altceva despre mine, Fănuş m-a întrebat dacă aş avea curajul să mă înham la munca secretarului general de redacţie pentru o nouă revistă literară.

Cum aveam oarecari dubii în privinţa diferenţei reale dintre curaj şi tupeu, am zis da. Aşa am ajuns în caseta tehnică a "Literatorului".

De-atunci, am avut multe griji cu revista, dar nici una mai mare decît aceea de a nu-l dezamăgi pe Fănuş. Ceea ce nu este deloc greu, dar nici de tot uşor, de vreme ce mi-a trecut cu vederea foarte multe, dar m-a şi înjurat pentru cam tot atîtea; dacă nu cumva chiar pentru aceleaşi. De unde se vede că la Fănuş înjurătura este un privilegiu, mereu amendat, însă, în chiar clipa următoare, de un gest prietenesc. Asta ca să nu se spună, cumva, că ar fi peste măsură de îngăduitor. Pentru că, altfel, se dă dur, chiar reuşind, uneori, să strecoare fiori reci în cîte un suflet sfielnic în exces.

Una peste alta, bilanţul relaţiilor mele cu Fănuş înregistrează, deja, un activ considerabil. Ceea ce nu spune nimic privitor la bilanţul relaţiilor domniei sale cu mine. Deşi cred, mai degrabă, că este unul cu cifre mari la pasiv. Şi că nici nu se putea altfel, de vreme ce Fănuş este lăsat de la Dumnezeu să dea. Fie s-o facă încă mulţi ani de-acum înainte!

Che Fănuş, nepotul lui Che Andrei, pentru un bun crîmpei de veşnicie...

Marin STOIAN

Paul VALÉRY: "Cavaler"

Şi ce dacă...

Şi ce dacă aţi împlinit 60 de ani? Se vor găsi destui care să spună că e încă o dovadă a cochetăriei (sau colaboraţionismului) cu Puterea, ori chiar că aspiraţi la "ea", din moment ce prea vă apropiaţi de vîrsta Preşedintelui. Şi ce dacă aţi scris *Frumoşii nebuni ai marilor oraşe*? Realitatea de azi arată că aţi zbîrcit adjectivul din titlu şi ţine morţiş să impună antonimul lui. Şi ce dacă sînteţi cel mai dăruit povestitor contemporan? În capul multora va încolţi bănuiala că vă linguşesc pentru cine ştie ce scopuri oportuniste. Şi ce dacă Şuşteru se încăpăţînează să creadă că apele pot fi dezzăgăzuite? Ştiu cîţiva literaţi gata să-l condamne că nu a găsit "cheia" literaturii. Şi ce dacă *Îngerul a strigat*? N-a făcut-o în pieţele bucureştene şi n-a strigat ce trebuia (un "jos", ceva acolo, că doar şi îngerii au nevoie de purificare), aşa că îl trecem la comunişti.

Şi ce dacă vă urez eu *La mulţi ani*? Orice istorie onestă a literaturii române o va face.

Andrei GRIGOR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

Spectacolul Fănuş

Exploziv, inimitabil, uneori de o delicateţe romantică, sentimental, alteori provocator, agresiv, dar totdeauna autentic, spectacolul Fănuş Neagu este irezistibil, deopotrivă de fascinant şi pentru prieteni şi pentru duşmani. Chiar şi atunci cînd protagonistul e obosit, acru, un histrionism propriu marilor actori nu îngăduie nimănui răgaz să respire, acaparează şi cucereşte prin firescul şi spontaneitatea unui mod de a fi nepereche. Disponibilităţi uimitoare de exprimare prin replici şi gesturi în avalanşă, de autointerpretare cu voluptate în multiple ipostaze, schimbînd cu dezinvoltură şi candoare mască după mască, produc efecte dintre cele mai contradictorii: derutează, bucură, copleşesc, supără sau irită. Cum s-ar zice, spectacolul e total. Pînă şi "înjurătura" la el ţine de spectacol, de dragoste şi nu de ură pentru cel căruia e adresată. Pentru acest motiv poţi să scapi uşor esenţialul fiind în preajma lui Fănuş Neagu: să nu bagi de seamă că pururi un ochi îi rîde şi altul îi plînge. În "clipa cea repede", de altfel, persoana sa fizică încetează pentru mulţi să mai aibă contururi reale, ea reprezintă legenda, ajungîndu-se pînă la o inversare de roluri: autorul e utopia şi nu opera.

Cînd îl citesc îmi vine greu să mă detaşez de om, de omul-spectacol, să nu fiu tentat să-l caut în rînduri şi printre rînduri. Cîteodată mi s-a întîmplat, de aceea, să am senzaţia că imaginea autorului poate să constituie un handicap pentru operă. În special teatrul pe care îl scrie nu are, aparent, impetuozitatea caracteristică specatacolului Fănuş Neagu. Nu e în planul oralităţii, al comunicării directe, transparente, tăioase, ca expresie imediată a temperamentului său dezlănţuit. Forma discursului dramatic e barocă, excesiv metaforică. Nota dominantă, este adevărat, o dă şi aici ludicul; în stare pură, însă, sublimată, fără frenezia şi plăcerea de a stîrni hohote. Ludicul este, în fond, o faţă a medaliei: el face plauzibil fantasticul, îi conferă un regim de normalitate. A doua faţă este misterul, un existenţialism tulbure, de fapt, de o senzualitate primară, avînd ca sursă un imaginar supralicitat. Din această perspectivă, jocul dobîndeşte o dimensiune sacră. Cine se încumetă să-l strice riscă să fie acuzat că este "o fiinţă negîndită de zei". Ceea ce, fireşte, e un sacrilegiu. O autoexcludere dintr-un univers mirific, unde femeile sînt iubite pentru că vorbesc ca în "una mie una sută nopţi" (*Scoica de lemn*), bătrînii sînt pur şi simplu bizoni (*Echipa de zgomote*), iar timpul îl indică salcîmul, mesteacănul şi salcia (*Casa de la miezul nopţii*).

În datele lor fundamentale, cele trei piese, dintre care primele două au fost puse în scenă, au în comun nu numai o viziune mitică şi o scriitură poetică, dar şi un tip particular de teatralitate. O teatralitate de gradul doi. În sensul că ea nu constă în confruntarea conflictuală ori în desfăşurarea anecdotică a acţiunii, ci se concentrează în întregime la nivelele limbajului şi ale personajului. Metaforele nu sînt o alăturare insolită de cuvinte; sînt emblematice: au "vîrstă de lună" şi implicit valoare iniţiatică. Prin ele se depune mărturie despre miracole: "Spune-i că dropia vine pe lună plină, dacă pui două grămezi de argint lîngă o tufă de pelin". Personajele ascund în adîncul lor, în schimb, drame, disperări, iluzii zădărnicite, dar şi "iubirea ca o noapte plină de sugestii şi de mireasma cimbrişorului". Ceea ce înseamnă că în fiecare se încorporează energii şi stări psihologice care sînt convertite, ori convertibile, în ceremonial teatral. Intensitatea tragică şi prezenţa permanentă a poeziei infirmă orice prejudecată în legătură cu surplusul de literatură în defavoarea teatralităţii. Revelaţia unei mari şi originale dramaturgii o pot avea, totuşi, numai aceia ce ştiu să facă "fluturi cu degetul". Or, regizorii Dan Nasta şi Alexa Visarion, în *Scoica de lemn* şi respectiv *Echipa de zgomote*, tocmai acest lucru au arătat că l-au ştiut. Reprezentaţiile lor au avut adevăr, ingenuitate, tensiune, forţă dramatică, teatralitate altfel spus. Iar ceva este de-a dreptul paradoxal: dacă atuurile pieselor la lectură rămîn în primul rînd de ordin literar, incluzînd în ele atribute de înaltă creaţie, o dată transpuse pe scenă scot ca prin minune la suprafaţă personalitatea omului-spectacol Fănuş Neagu. Nu-mi explic ce stranie alchimie e la mijloc. În orice caz, după ce le-am recitit, nu sînt defel neliniştit cu privire la ce soartă vor avea în viitor. Acum, cînd autorul lor a împlinit şaizeci de ani, supărarea mea e alta: regret că nu am posibilitatea să-i ofer, de ziua lui, în dar un cal. Dumnezeu mi-e martor că aş fi dorit din toată inima să i-l aduc de căpăstru dinaintea casei.

Ion COCORA

Mircea COLCERIU: „Solitarul"

ARTE PLASTICE

O pictoriţă din Basarabia

Treptat şi firesc, în aria de manifestare a realităţii culturale din România, se afirmă tot mai viguros numeroase energii spirituale care au păstrat mereu vie ideea conştiinţei de neam şi sacră autohtonie în tensionatul spaţiu românesc din stînga Prutului. Domeniile şi modalităţile de exprimare au fost diferite, consonant şi consolator devenind doar sentimentul integrării lor în prelungirea celei mai autentice tradiţii naţionale.

În sfera artelor plastice, o "voce" distinctă, cu puternice accente de originalitate, se arată a fi pictoriţa *Natalia Plămădeală*, cunoscută sub numele de NANI, originară din Chişinău (născută la 30 mai 1954), care recent a organizat o semnificativă expoziţie personală în sălile Muzeului Naţional de Artă din Cluj.

Fizionomia ansamblului expoziţional avea să fie definită edificator de prioritatea pînzelor în care erau transpuse - în patruzeci de ipostaze - reflecţiile sale de nobilă simţire pe tema covorului basarabean. Lor li s-au adăugat viguroase naturi statice cu flori, trei portrete animate de un pătrunzător fior liric, o revelatoare compoziţie din anteriorul ciclu "În grădină", alături de o sobră şi subtilă portretizare a inegalabilului Glebus Sainciuc, prezent şi el la Cluj într-un spectacol-expoziţie cu "Măşti în scenă". Ne-am întîlnit, de fapt, cu un mod particular de a împrospăta şi de a reactualiza vibraţiile tulburătoare a unor norme de viaţă perpetuate prin tradiţie.

Este evident că artista a atins un punct al formulării de un elevat profesionalism. O remarcabilă capacitate de sinteză a devenit posibilă graţie unui exerciţiu prelung şi pasionat, întemeiat pe cunoaştere, trăire sinceră şi forţă a transfigurării. În biografia sa de pînă acum, îşi fac energic simţite prezenţa semnele unei fertile peregrinări prin varii teritorii ale artei, înregistrînd reuşite care-i consacră numele, cu deosebire în ultimul deceniu. După absolvirea facultăţii de limbi străine a Universităţii din Chişinău (1976), apoi a Facultăţii de Arte Frumoase din cadrul Institutului "Ion Creangă" (1985), studiază un an la secţia de scenografie şi costume a Institutului Superior de Cinema din Moscova (1986). Spirit cultivat şi prolific, Nani desfăşoară o bogată activitate în sfera publicisticii, consemnînd competent, pe teme de teatru şi cinema, răsfirînd frecvent desene şi ilustraţii prin paginile diverselor ziare, reviste de cultură sau cărţi, în intervalul 1971-1981. Devine autoare a costumaţiei pentru cinci filme de lung metraj: *O fi o altă soartă*, *Fii fericită*, *Iulia*, *Bătrînul cline*, *Capcana*, la care se adaugă şi scenografia la scurt metrajul *Gleb*. Iubitorii de artă s-au întîlnit cu transpunerile sale picturale în *Saloanele de toamnă* de la Chişinău (1981-1990), în expoziţiile naţionale, tot din capitala Basarabiei (1982-1990), în expoziţiile colective de la Moscova (1986-1990), la *Tîrgul internaţional de la Tbilisi* (1989, expoziţie personală), *Tîrgul internaţional din Berlinul de Est* (1989), în expoziţiile itinerate de Muzeul din Chişinău prin Germania şi Sicilia (1990), precum şi la *Salonul de toamnă* de la Paris (1990). Un prestigios juriu, apreciind subtilitatea soluţiilor formale din ciclul "În grădină", îi va conferi un premiu şi o bursă pe timp de un an, în Franţa. Pe de altă parte, Natalia Plămădeală cunoaşte şi satisfacţia de a-şi vedea multe din lucrări solicitate şi achiziţionate de importante instituţii de stat (Ministerul Culturii, Departamentul Artelor Plastice, Fondul Plastic s.a.), de colecţii muzeale sau particulare din ţară şi străinătate.

Pregnanta individualizare a viziunii şi a stilului, în contextul mişcării artistice contemporane, survine din acerba voinţă de a da contur şi a conferi durată unei problematici de o stringentă actualitate. Nani, confruntată, pînă la îndurerare cu efectele nocive ale unei politici imperiale - care a urmărit metodic, uneori chiar cu bestialitate, sacrificarea argumentelor de perenă civilizaţie românească, ce sălăşluiau multisecular în spaţiul dintre Prut şi Nistru, - s-a ambiţionat să lase mărturie timpului semnele vitalităţii şi eternităţii acelei civilizaţii ancestrale. În expoziţia deschisă la Cluj, restituirea unui copleşitor noian de gînduri şi trăiri s-a efectuat cu o tentă pronunţat elegiacă, cu grija de a nu coborî în perisabil superba moştenire venită din străbuni.

Autoarea inserează în inspiratele sale compuneri picturale ingenioasa ritmică a scoarţelor populare care au excelat întotdeauna prin simţul proporţiilor şi al simetriei, prin armonioasa distribuţie şi interferare a gamelor cromatice. Dar repertoriului de motive - cu care au operat exponenţii trecutului românesc, multe de origine vegetală, dar şi semne imaginative instituite în expresive simbolizări, precum rombul, dreptunghiul, sfera, spirala etc. - i se conferă un statut de o evidenţă stranie, evocînd sonoritatea unei previzibile şi ameninţătoare stingeri. Cele mai numeroase suprafeţe par aspecte ale unor devastatoare arderi care au transformat pigmentul în magmă aspră, amorfă, substituindu-se strălucirii unor vechi şi cristaline acorduri. Brunuri teroase, griuri şi ocruri matizate, negruri tenebroase se desfăşoară în succesiuni de prim-planuri pe verticală, de o frustă şi incitantă asperitate. Receptîndu-le, emoţia se lasă uşor şi rapid propulsată către rosturile unei grave meditaţii.

Definitorii şi evocatoare devin, în pictura remarcabilei pictoriţe basarabene, claritatea şi fermitatea demersului artistic care se exprimă rezumativ şi esenţial prin modalităţi strict plastice. Nimic gratuit sau discursiv în logica articulare a pasajelor de culoare, cînd densă, cînd rarefiată, în funcţie de semnificaţiile spirituale atent urmărite şi sugestiv exprimate. Prin aceasta ansamblul expoziţional s-a transformat în spaţiu al rezonanţelor multiple, sugerînd îndemnul către o responsabilă şi permanentă veghere.

Negoiţă LĂPTOIU

FILM

Un document tulburător

Gata pus în cutii în decembrie 1988 şi hărţuit de cenzură pînă în decembrie 1989, filmul *Moartea unui artist* (cum să fie vorba de moarte într-un film românesc şi cum să fie erou de film un artist?!) a trebuit să mai aştepte încă doi ani şi un trimestru (fără nici o legătură cu vechile motive), spre a fi lansat pe ecrane în martie 1992. Iată că există handicapuri mai redutabile decît cenzura. Sînt atît de derizorii întîmplările şi atît de inextricabile explicaţiile succesivelor amînări ale premierei, anunţată publicului în mai multe rînduri, încît nu putem acuza nici neglijenţa ori lipsa de solicitudine a distribuitorilor (suprapuneri în programare, absenţa realizatorilor, sezonul nepotrivit). Am fost tentaţi să credem, la un moment dat, că filmul este mult prea slab pentru ca protagoniştii să cuteze a-l proiecta, deşi ştiam că ei nu se jenaseră deloc să patroneze cu tam-tam, în acest interval, subproduse în specia cărora era exclus să se înscrie pelicula unor Horia Lovinescu (autorul piesei de teatru omonime); Horea Popescu (regia), Victor Rebengiuc (interpretul rolului principal), Nicu Stan (imaginea) ş.a.m.d.

Forţa malefică invizibilă, ce face ca o lucrare cu certă ţinută culturală să iasă la lumină cu un decalaj de aproape patru ani, nu este alta decît aceea care ţine în loc, la ora actuală, întreaga producţie cinematografică. Datele filmului de faţă ne ajută să dăm un nume acestei forţe, cu precizarea că ea acţionează nu de azi, de ieri, e inamicul nr.1 al cinematografului românesc de la începuturile sale aureolate protocronist. Nu a fost şi nu este atît deficitul de bani sau inferioritatea tehnică, cît lipsa de apetit şi de orizont cultural. În afara unor insule izolate, ea a dominat şi domină încă spaţii largi ale cinematografiei autohtone. La mijloc nefiind şcolarizarea, ci şcoala de după şcolarizare, acel climat intelectual, etic şi profesional care ne-ar fi scutit, de pildă, să asistăm, sub egida libertăţii în sfîrşit dobîndite, la resuscitarea violentă a cinematografului artizanal, prin valul de "filme de autor" ale unor realizatori altminteri dotaţi, dar cu ambiţii de fac-totum ce-şi atribuie şi story-ul şi adaptarea şi dialogurile, rezistînd, unii, doar tentaţiei de a se auto-filma.

Nu facem apologia şi nu încercăm aici cronica filmului *Moartea unui artist* - cu minusuri în scenarizarea şi adaptarea textului teatral al lui Horia Lovinescu, în decupaj şi imagine, cu un final retoric vetust. Nu este un reper de artă cinematografică. E însă un document tulburător, ca rapel unic în context al unei surse uitate, cu capcanele sale evidente, dar cu şansa incomparabilă de a conferi filmului românesc titluri de nobleţe. În ciuda "literaturizării" şi "teatralităţii" scenelor insuficient metamorfozate, tensiunea ideatică şi expresivă a dramei artistului are cîştig de cauză în cîteva momente bine puse în pagină de cineşti şi cu elocinţă susţinute de Victor Rebengiuc, Adrian Pintea, de tinerele interprete Mihaela Mitrache-Lupu şi Irina Movilă. E o temă de meditaţie pentru aspiranţii unei arte căreia filmologii occidentali îi pronostichează drept vedete în anii '90 nu pe producătorii omnipotenţi, nici pe regizorii foarte auctoriali, nici măcar noile virtuţi ale imagisticii audio-vizuale, ci *personajele* ce vor reuşi să prindă contur şi consistenţă durabilă pe ecran.

Valerian SAVA

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

NAŢIONALITATE ŞI DEMOCRAŢIE

Aflu din presă că în turneul său electoral Nicolae Manolescu ar fi rostit, undeva în Ardeal, aceste cuvinte: "După opinia noastră (a constituenţilor Convenţiei Democratice) nu există român sau ungur. Există democraţi şi nedemocraţi" (*Adevărul*, 19 II 1992 p. 2). Nu-i pentru prima dată cînd îmi identific în spusele şi în scrisul său convingeri proprii - deturnate, uneori (din perspectiva mea), prin aplicare abuzivă sau inadecvată. Cine le-a avut întîi, convingerile, el sau eu, nu are cîtuşi de puţin importanţă, fiind vorba, aproape întotdeauna, de bunuri ideologice comune întregii umanităţi civilizate. De data aceasta, pot totuşi să-mi revendic o insignifiantă prioritate, în virtutea tristului "ascendent" (?) al vîrstei. Concepţia şi atitudinea mea în problema naţională s-au format esenţial înainte de 1944. Căzîndu-mi în mînă, printr-o norocoasă întîmplare, cîteva numere din *Neamul românesc*, ultima serie, un studiu cuprins în unul dintre ele, *Românii şi ungurii*, nu ştiu al cui, poate chiar al lui Iorga, mi-a devenit ghid principial pentru toată viaţa. Prin studiile acelea am avut revelaţia absurdităţii disensiunilor pe temei de apartenenţă etnică. Tot ce am vorbit de atunci încoace, în public şi în particular, tot ce am scris exprimă, în materie de raporturi interetnice, spiritul celei mai deschise şi mai sincere cordialităţi, al năzuinţei celei mai curate către idealul înfrăţirii universale. Nu încerc, în nici o situaţie, o mai elevată emoţie decît cea procurată de acordurile muzicii beethoveniene din Simfonia a noua inspirate de oda schilleriană a bucuriei, imn al visatei înfrăţiri: "Alle Menshen werden Brüder".

Politic, însă problemele nu se pun în abstract. Nu numai pentru Convenţia Democratică, dar pentru orice formaţiune politică responsabilă, pentru orice ins care gîndeşte lucid, fără prejudecăţi, nu există politiceşte, în principiu, român şi maghiar, român şi evreu, român şi ţigan şi aşa mai departe; există - atunci cînd se confruntă spiritul democratic şi cel totalitar - doar democraţi şi antidemocraţi. În principiu! Dar dacă principiul e încălcat de către una din părţi? (Căci se întîmplă şi asta. Poate, nu atît de frecvent şi în asemenea proporţii cum susţin, în cazul în speţă, atît naţionaliştii români, cît şi cei maghiari, dar se întîmplă). Cum trebuie reacţionat în asemenea situaţie? Nu cred să existe un adept al duhului blîndeţei mai convins decît mine. Întruchiparea acestui duh a fost Isus Hristos. Dar şi el a luat biciul cînd n-a mai avut încotro. Cum să n-o facă, la exasperare, bieţii păcătoşi? Apar situaţii în care nu se poate să tot întorci şi cealaltă faţă cui te loveşte. E de presupus (şi de sperat) că nici chiar militarii români păzitori ai obiectivelor de stat şi ai ordinii publice nu se vor lăsa la infinit agresaţi fără a reacţiona, că nu vor suporta, ca anii trecuţi, insulta, ocara, batjocorirea uniformei, molestarea, fără a se apăra, găsindu-se în legitimă apărare.

S-ar putea zice însă că am cam deviat de la subiect. Rămînînd strict la raporturile româno-maghiare în Transilvania, găsesc oportun a mă declara în absolut dezacord cu acei ce spun "ţara noastră" ca şi cum ea ar fi numai a cetăţenilor români de origine etnică romanică şi care, vorbind de Ardeal, zic "la noi acasă" incluzînd în pronume doar pe etnicii români. Nu! Ţara structurată de arcul carpatic este - deopotrivă - a tuturor celor ce o locuiesc, indiferent de naţionalitate. România e, în aceeaşi măsură, şi patria lui Radu Ceontea şi a lui Domokos Géza. Ardealul e şi vatra lui Coşbuc, Goga, Rebreanu şi a lui Ady Endre, a lui Franyó Zoltán. În el se află *acasă* atît D.R. Popescu, Brad, Utan, Horea, Rău, cît şi Sütő András, Szilágyi István, Haydu Zoltán. Nimeni, în nici o sferă existenţială, nu poate revendica privilegii sau priorităţi pe considerentul apartenenţei la naţia majoritară. În orice chestiune, singurul criteriu valid, onest de promovare şi consideraţie rămîne eficacitatea contribuţiei personale la propăşirea societăţii. Cine munceşte mult şi bine să fie răsplătit corespunzător, cine nu, să-şi tragă consecinţele normale, indiferent dacă e bărbat sau femeie, tînăr sau vîrstnic, ortodox, catolic sau reformat, credincios sau necredincios, român sau de altă naţionalitate! *Cuique suum*, fără nici o discriminare!

Pentru a funcţiona, acest principiu trebuie natural aplicat de toţi. Dar dacă unii încearcă să se sustragă regulii jocului, să trişeze? De aici pornesc toate neînţelegerile. În clipa în care un român transilvănean zice ungurului: eu sunt în casa mea, tu eşti un intrus! izbucneşte fatal cearta. Asemenea atitudini nu pot fi, categoric, decît repudiate. Tot atît de valabilă este însă - nu? - şi reciproca. Dacă ungurul vrea să-l arunce pe român din casa comună, e firesc să fie chemat şi el la ordine. Nu pot şti, n-am reuşit să aflu dacă şi cîţi români au fost realmente izgoniţi din judeţele Harghita şi Covasna, dar dacă asemenea fapte s-au petrecut, ele sunt ruşinoase şi condamnabile, revoltătoare. Reacţia, chiar disproporţionată, din partea conaţionalilor celor năpăstuiţi e de înţeles. Ea nu se justifică, în nici un caz, dacă întrece măsura, dar este explicabilă. Personal cred (în temeiul puţinelor date pe care le deţin) că au existat români de prin alte regiuni, îndeosebi profesori, care s-au bucurat cînd li s-a dat de înţeles că era oportun să plece din secuime. Atîta aşteptau, pentru ca să dea buzna la Bucureşti. Nu mă îndoiesc însă că unii au fost realmente alungaţi. Poate o meritau, însă dacă au fost alungaţi *ca români*, asta e scandalos. Nu voi ascunde că, din cîte cunosc, de pe vremea cînd eram la Cluj, mă văd constrîns a admite o asemenea posibilitate. Există, în anii de imediat după război, la mulţi unguri o tendinţă separatistă înverşunată şi, după toate indiciile, ea a resuscitat, începînd din decembrie 1989, stîrnită şi întreţinută cu tenacitate de anumiţi lideri, impulsionată puternic, pe toate căile posibile, din afară. Există nu doar români, ci şi maghiari (mai ales maghiari) care ţin morţiş să fie luaţi, din indiferent ce punct de vedere, ca atare. Există "directori de conştiinţă" maghiari care, cu orice preţ, chiar şi cu acela al sufocării economice, vor să-şi izoleze etnia de naţiunea ce dă numele statului. Care, indiferent dacă o afirmă sau nu, îi vor pe unguri numai şi numai unguri, democraţi sau nu.

În asemenea circumstanţe, a declara că, pentru formaţia politică pe care o reprezinţi, nu există români şi maghiari echivalează cu a nu şti ce spui, a vorbi de pe altă lume. *N-ar trebui* să existe, politic. E trist că există. Intelectualii lucizi, de toate limbile, ar îndeplini un rol social cu totul benefic dacă, prin eforturi concertate, ar putea face să nu mai existe. Dar, deocamdată, există. Există nu doar în sens spiritual (în sensul acesta vor exista în vecii vecilor, spre veşnica înflorire a culturii), ci şi în sens politic. A susţine contrariul, facilitînd acţiunile antiromâneşti, e un act de inconştienţă. Printr-o declaraţie atît de iresponsabilă, precum cea menţionată, liderul PAC-ului a devenit agentul electoral al partidului România Mare. Aceasta însă e "chestiune internă de partid". Dacă un partid, o "alianţă" sau o "convenţie" au vocaţia sinuciderii, le priveşte. Unui apolitic (în sensul neangajării partinice), asemenea declaraţii îi prilejuiesc doar reflecţii. Reflecţii indignate, mărturisit sau nu. În cazul concret, s-ar putea ca acestea să continue. □

Henry SCHEFFER: Portretul lui Louis Phillippe d' Orléans

Noaptea cu trei ochi albaştri

(urmare din pag. 10)

-Cum să nu ştie atîta lucru o vrăjitoare! Linului i se spune tinca-tinca. Două vorbe care desmiardă auzul ca şi clopoţelul pe care-l scutură demonul prin stufuri cînd se deşteaptă austrul.

- Voi, roşioarele, aveţi ochii galbeni.

- Numai irisul.

- O să te cercetez eu în casă.

- Cu cine vorbeşti, Lostriţo? se interesă, hîrîind, Codin Căpălău.

- Îmi spuneam colinde-ntr-o ulcică. (Încet, peştelui nălucă). Toţi Căpălăii sînt bănuitori.

- Ai cercel de argint în ureche?

- Am cercei de sticlă, nea Codine. Făcut fiecare din unşpe bobiţe - şi-şi petrecu după urechi cîte-o şuviţă groasă din părul castaniu roşcat.

- Ia aminte, în noaptea de Ajun, ca şi-n noaptea Învierii, să nu pui mîna pe foarfecă. Irina, din pricina asta a păţit-o. Era tot în noaptea de Ajun, acum douăşunu de ani. Era o noapte lină, şi Dobriţa, fata mijlocie, se lungeşte leneşă pe pat; cu mîna dreaptă pipăie grîul verde crescut într-o lădiţă îngustă, cu stînga scărpina între urechi o veveriţă care spărgea nuci. Ceasul din cutia de nuc arăta că s-apropie miezul nopţii, pe undeva, departe, se şi porniseră colindătorii, în odaie era cald şi tihnă, mirosea a zahăr ars, a ţuică fiartă şi a caltaboşi. Mirosea şi a unsoare de hamuri. Iar dulapul mirosea a spînz. Eu şedeam în şaua de marochin, cum învăţasem de la tata că se stă la ospeţele hoţilor de cai, nu ştiu de ce aşteptam să se ivească în odaie un ienupăr de baltă, libelulele din fir de beteală din rama icoanei năzuiau să-şi ia zborul şi deodată, Dobriţa zice: "mamă, taie-mi unghiile de la picioare, vreau să-ncalţ ghetele cu copci de sidef şi nu pot de unghii". Irina ia foarfeca, încearcă două clămpăniri în aer şi-ncepe să-i rotunjească unghiile. Nu ştii ce bucurie mare e să tai unghiile unui copil. Tu crezi că nu?

- Ba da, rosti, îndoielnic, Vrăjitoarea.

- Eu beam ţuică şi mă uitam. În tindă tremura pomul colindelor, îl auzeam prin uşă, trei ţigări ieşiseră din tabachera mea, pluteau prin cameră şi se fumau singure, iar Dobriţa se prăpădea de rîs: "mamă, mi-e frig şi mi-e tare drag la toate deştele". Puşca de vînătoare, undiţele şi pălăria mea de pescar rîdeau şi ele, ca într-o încheiere de frunză nouă, în rînd cu mine şi cu Irina. "Mamă, se tîngui la un timp Dobriţa, ce-i cu tine, ai adormit rîzînd?" "Simt cum mi se trage piele pe ochi" a răspuns Irina. "Ce lucru de ispravă, să adormi rîzînd" am zis eu. Şi nu ştiam că n-are pe ea, femeia, măcar o fărîmă de argint.

- Întreabă-l, zise peştele-nălucă, întreabă-l, de ce argint?

Un bubuit îi acoperi vorbele. Încleştată de ger, gheaţa Dunării crăpa. Fulgerări neînţelese. În lumina verde, blîndă, inteligentă, prin care se deschideau în cer, largi, trei ochi albaştri, neadormiţi în milă, jafuri şi pustiiri, Dunărea-şi despica fiinţa. Gheaţa pierdea în lupta cu gerul.

Fugi degrabă, iubitul meu, sprinten ca o căprioară, fii, fii ca puiul cel de cerb, peste munţii cei îmbălsămaţi...

• fragment din romanul

"Dracula cumpără păuni de Meca"

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

M. MAKSIMOV

LA LIMITĂ ŞI DINCOLO DE EA (III)

Autodidact în supravieţuire

Cartea lui Bettelheim "Inimă luminată" s-a tradus în multe limbi. Autorul prefeţei la ediţia franceză a numit-o "manual de supravieţuire pentru autodidacţi". Toate cuvintele sînt importante aici. În primul rînd, cartea aceasta te învaţă să-ţi aperi personalitatea de distrugere, iar în condiţii extreme asta e totuna cu supravieţuirea. În al doilea rînd, în carte se găsesc multe "reguli de comportament". Ele sînt adunate într-un singur capitol - cartea trebuie citită toată ca să-ţi alegi din ea singur ce ţi se potriveşte. Ea este, într-adevăr, un manual pentru autodidacţi.

Să ne închipuim acum că am ajuns într-un lagăr. Şi, ca şi Bettelheim, ne dăm seama repede că încă puţin şi s-a terminat cu noi. Trebuie să rezistăm. Dar cum? Primul pas către salvare e să înţelegem cui să rezistăm (să ştii înseamnă să poţi). Lagărul vrea să ne transforme în "deţinuţi ideali", distrugîndu-ne, cu propriul nostru ajutor, personalitatea. Deci să opui rezistenţă înseamnă să-ţi întăreşti personalitatea, să găseşti un mod de a deveni sigur pe tine.

Regula cea mai generală e să formezi în jurul tău o Zonă de Comportament Autonom. O zonă în care să poţi să săvîrşeşti, independent, fapte şi să-ţi asumi responsabilitatea pentru ele. Această zonă ţi-o alegi singur, pornind de la felul tău de a fi. Această zonă poate fi extrem de restrînsă.

Povestesc încă o dată un episod din viaţa de lagăr a lui Bettelheim, episod pe care l-am pomenit şi în articolul meu despre educaţia copiilor. Bettelheim, încă novice, stînd la masă, împinge enervat din faţa lui farfuria cu supă chioară. Vecinul lui, un "bătrîn" - aşa erau numiţi prizonierii cu stagiu îndelungat deja - îl sfătuieşte: "Dacă vrei să-ţi dai duhul repede, poţi să nu mănînci. Dar dacă vrei să supravieţuieşti, atunci ţine minte: întîi: mănîncă de cîte ori ţi se dă de mîncare; doi : dormi sau citeşte în fiecare minut liber şi trei: spală-te pe dinţi dimineaţa". "Bătrînul" i-a înşirat aproape tot ce *nu* erai obligat să faci în lagăr. De aceea, să te speli pe dinţi dimineaţa putea fi o faptă. Cel mai important e că faptele nu sînt numai ceea ce facem. Faptele sînt ceea ce ne face pe noi. Sînt un mijloc de autoformare.

Mie mi se potriveşte foarte bine acest punct din carte. Aici accentul e pus pe împotrivirea personală, individuală. Omul, ştiind cui să opună rezistenţă, rezistă singur, izolat. Nu pot să sufăr vorba: "cu o floare nu se face primăvara". În istorie, începînd cu cea antică şi pînă în zilele noastre, au fost cazuri în care un singur om a spus "Nu. Nu vreau." şi a oprit nelegiuirea. Dar chiar şi dacă fapta lui nu a dat rezultate vizibile, în lagăr s-a făcut cu un "deţinut ideal" mai puţin şi deci lagărul nu a învins.

Şi încă: orice Zonă de Comportament Autonom e bună, dar unele sînt deosebit de bune. Bettelheim povesteşte de doi filatelişti cu care a fost închis împreună. Ei s-au găsit foarte repede unul pe celălalt şi, cum prindeau un moment, discutau cu patimă despre colecţiile lor. La început, distracţia aceasta le-a dat posibilitatea să reziste lagărului. Dar treptat, eficienţa acestui mijloc a slăbit - colecţiile rămăseseră totuşi acasă. Şi tot ce e în afara lagărului - nu există. Soarta acestor doi filatelişti e tragică. Izvorul puterii lor a secat, prietenia li s-a stricat şi în curînd au murit.

Dar munca ştiinţifică a lui Bettelheim în lagăr e un exemplu de activitate complet diferită. O activitate îndreptată tocmai spre viaţa din jur. Trebuie să adăugăm că cercetările lui îl expuneau unui pericol de moarte: munca psihologului presupune dialoguri cu "pacienţii". Cum se face că în lagăr, unde mişunau trădătorii, nu s-a găsit nici un om care să-l dea în vileag? Acest lucru nu se explică decît prin atmosfera creată în jurul personalităţii lui Bettelheim.

Acum, după aceste consideraţii generale, vreau să vă spun de două reguli concrete care reies din carte.

Limita

În conştiinţa omului trebuie să existe mereu o *limită* - o graniţă peste care nu e permis să treci nicicînd, în nici un fel de condiţii. Greşind, ajungînd dincolo de această limită, omul încetează, pur şi simplu, să mai fie el însuşi şi atunci existenţa lui îşi pierde orice sens. Aici sînt importante două lucruri. Întîi - nu trebuie să pierzi din vedere nici un moment limita pe care singur ţi-ai impus-o. Al doilea - limita aceasta poate fi deplasată. Condiţiile din lagăr se schimbă: ceea ce ieri a constituit un pericol de moarte, azi e întrutotul posibil. Sau invers. Sigur că limita nu trebuie mutată prea des şi în orice caz nu în momentul în care iei o hotărîre.

Georg MAYER-MARTON: "Vînătorul sălbatic"

Iată un caz real din viaţa lagărului. Deţinuţilor li se dăduse ordin să care pietre. SS-istul care îi controla observă că doi deţinuţi se străduiesc să aleagă pietre mai mici, călcînd astfel principiul "să nu ieşi în evidenţă". Trebuie pedepsiţi. SS-istul le ordonă să-şi sape groapa singuri şi să intre în ea. Apoi cheamă un deţinut din altă echipă şi-i ordonă să-i îngroape de vii pe cei doi. Deţinutul refuză s-o facă! SS-istul repetă ordinul însoţindu-l de lovituri de bici. Deţinutul continuă să refuze. Numele acestui deţinut e cunoscut - a fost aristocratul polonez Staska. Numele îi este cunoscut pentru că a fost unul din cazurile rare de nesupunere deschisă, pentru care erai împuşcat pe loc în lagăr. Dar SS-istul nostru a dat dovadă de o înţelegere mai profundă a lagărului. Iată o problemă: ce trebuia să facă SS-istul? Las cititorul să se gîndească şi între timp îi împărtăşesc următoarea observaţie: am citit această carte de mult, de vreo zece ani o povestesc şi o discut cu diverşi oameni. Şi întotdeauna se găsea *cîte unul* care să ştie care era soluţia corectă pentru SS-ist.

Ei, care e deci răspunsul? E foarte simplu. Trebuia, bineînţeles, să-i scoată pe cei doi din groapă, să-l trimită acolo pe Staska şi să le ordone lor să-l îngroape. Şi ei îl vor îngropa. Şi mai departe? Cînd capul lui Staska e deja aproape acoperit de pămînt, SS-istul le ordonă iar să schimbe locurile. Staska e dezgropat, cei doi sînt puşi în gropi. De data asta Staska îi îngroapă pentru totdeauna...

Staska avea o limită şi deci mai era încă om. Nu avea sens să-l împuşti, el a murit şi aşa, cu limita lui cu tot. Limita trebuia să-i fie ruptă, după care el a luat-o singur în jos pe panta spre starea de "deţinut ideal".

Dincolo de limită

Să presupunem că eşti pus să săvîrşeşti o faptă îngrozitoare. Dar ea e dincolo de limită şi deci totul e în ordine, o faci. Regula constă în aceea că trebuie să fii conştient de această situaţie: să aduci argumente în favoarea acestei fapte. "Da, e o faptă îngrozitoare, dar o fac pentru că altfel a) pierd ceva foarte important sau b) va suferi familia mea, sau c) vor suferi tovarăşii mei, sau d)... etc."

La prima vedere, e vorba de o regulă foarte comodă. Toţi sîntem oameni inteligenţi şi asta înseamnă că putem justifica orice faptă a noastră. Dar să nu ne grăbim; să analizăm o asemenea situaţie. Iată o metodă tipică de lagăr. E adunat un grup de oameni şi timp de o oră, să zicem, li se citeşte cu voce tare ceva ce oricum e afişat pe toţi pereţii lagărului - regulile de comportament în lagăr sau noutăţile din lagăr sau altceva de felul acesta. Acesta e unul din modurile de a înjosi adultul la starea de copil - să-i citeşti cu sila, cu voce tare ceea ce ştie oricum sau ar putea citi oricum singur. Să vedem acum cum se comportă deţinuţii. Iată că li s-a ordonat să se adune în clădirea unde li se va citi materialul. Majoritatea se scoală automat în picioare şi se duc unde li s-a spus - comanda le-a trecut fără nici o piedică în picioare. Alţii încep să se foiască, ca şi cum ceva le-ar fi neplăcut. Ei se conving că trebuie mers. Şi pe urmă - merg. Şi asta e remarcabil, asta înseamnă că ei nu au parcurs încă întregul drum pînă la starea de "deţinut ideal". Cel mai periculos lucru e comportamentul automat: ţi s-a spus - te duci.

"Musulmanii"

Şi iată că metodica e pusă la punct. În faţă e ţelul pe care şi l-a propus Hitler: să fie singur la masa de comandă şi milioane de "deţinuţi ideali" să-i execute comenzile fără zăbavă. Această imagine ideală e sumbră şi fără ieşire. Dar aş vrea să termin totuşi cu o notă de optimism. Fapt e că un asemenea ţel nu poate fi atins.

În lagărele de concentrare, deţinuţii care încetaseră să reziste şi nu le mai păsa de nimic erau numiţi "musulmani". Ei nu mai voiau hrană, nu mai aveau grijă de ei înşişi şi nu mai făceau decît să execute maşinal ordinele venite din exterior. Nu mai aveau nici un fel de impulsuri interioare. Dacă îi puneai unui "musulman" o bucată de pîine în mînă, începea s-o mestece maşinal, uitîndu-se fix cu o privire goală. Ceilalţi prizonieri recunoşteau "musulmanul" după mersul lui caracteristic: mergea tîrîndu-şi picioarele. Nu mai avea mult de trăit - era un cadavru viu.

"Musulmanul" este "deţinutul ideal". N-a mai rămas din el decît coaja, înăuntru nu mai e nimic, nici măcar dorinţa de a trăi. Şi omul trăieşte pînă cînd doreşte să trăiască. Să faci "deţinuţi ideali" e posibil, dar nu vei obţine fiinţe apte de viaţă. Dacă lui Hitler i-ar fi reuşit planul de "reeducare" a oamenilor, ar fi obţinut o Germanie plină de mortăciuni.

Să ne ocupăm acum de cei ce nu au putut fi "reeducaţi". Au existat deţinuţi care au rezistat la cinci sau chiar şase ani de lagăr. De unde aveau atîta forţă? Oamenii aceştia au crescut şi şi-au trăit o mare parte din viaţă în Germania prefascistă. Ei au apucat să-şi construiască în suflet un fundament pe care se puteau bizui. Tocmai aceste "vestigii ale trecutului" le-au dat puterea să reziste oprimării lagărului. Bineînţeles că nu au reuşit să păstreze tot, nu au scăpat fără pierderi: nu au ieşit din lagăr aşa cum au intrat. Dar au supravieţuit. Iar prin anul 1942, cînd a devenit clar că programul de reeducare a Germaniei nu dă rezultatele dorite, lagărele de muncă s-au transformat treptat în lagăre de exterminare - lagăre ale morţii. Şi s-au şi organizat imediat ca lagăre ale morţii.

Oamenii adulţi nu s-au arătat a fi un material prea potrivit. Ce ar fi atunci să luăm un copil cu suflet curat ca o foaie de hîrtie albă şi să-l pregătim încă din şcoală să devină un "deţinut ideal"? Sau poate şi mai bine ar fi să începem încă de la grădiniţă. Aşa a apărut organizaţia fascistă de tineret "Hitlerjugend". Acest experiment nu a putut fi făcut pînă la capăt, dar este evident care i-ar fi fost rezultatul.

Acum vreau să vă mai dau o problemă. Să împărţim deţinuţii în cîteva grupe. Primei grupe să-i aparţină cei care au rezistat cel mai bine lagărului, celei de-a doua cei care au rezistat mai puţin bine, celei de-a treia cei şi mai slabi ş.a.m.d.

Propun din nou cititorului să se gîndească puţin. Şi iată răspunsul dat de viaţă. Ultimei grupe îi aparţin funcţionari de toate felurile şi nivelurile. Pentru ei principalele lucruri din viaţă sînt uniforma, premiile, funcţiile, bunele raporturi cu conducerea. Adică toate valorile vieţii lor sînt exterioare. Ajungînd în lagăr ei sînt de îndată lipsiţi de toate acestea şi rămîn lipsiţi de apărare. Cea mai importantă calitate a funcţionarului e să ştie să asculte. Aici, calitatea aceasta se întoarce împotriva lui. Rezultatul e distrugerea rapidă a personalităţii.

Pe locul doi se situează oamenii profund credincioşi. Se înţelege de ce: în viaţa normală ei s-au ocupat de desăvîrşirea sufletului lor. Ei au o credinţă pe care o pot lua cu ei în lagăr. Credincioşii caută să rămînă împreună în lagăr, se ajută reciproc şi susţin pe alţii.

Iar pe primul loc sînt oamenii pentru care onoarea e mult mai preţioasă decît viaţa. În vremurile de altădată aceştia au fost aristocraţii, acum - nu prea găsesc numele potrivit, să zicem... "aristocraţii sufletului".

Am avut norocul să citesc pentru prima oară "Cei trei muşchetari" la patruzeci de ani. Şi am înţeles că în ce priveşte întărirea personalităţii, ei sînt nişte profesionişti. Ei sînt întruchiparea vie a codului moral al "constructorului feudalismului", ei sînt tot timpul în alertă. Şi trebuie să se bată.

N-o să uit sentimentul de amărăciune care m-a cuprins în copilărie cînd am aflat de duelul lui Puşkin: "Dar de ce s-a bătut? Dacă nu s-ar fi bătut, ar mai fi scris..." Dacă nu s-ar fi bătut, n-ar fi fost Puşkin. Iar personajul principal din "Cei trei muşchetari" nu e d' Artagnan, ci Athos. Nu ţi-l poţi imagina pe Athos strecurîndu-se, îmbrăcat în haine femeieşti, în cetatea duşmană ca să "spioneze". Athos intră călare, fără să se ascundă, în tabăra duşmană.

Dacă societatea se descotoroseşte de "clasa" oamenilor care îi susţin, chiar cu preţul vieţii lor, idealurile de cinste şi de demnitate la nivelul necesar, atunci nivelul acesta începe să scadă cu repeziciune. Dar unde să mai găseşti asemenea oameni? Iată o întrebare la care e greu să răspunzi.

Traducere de
Suzana HOLAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Edgar PAPU

CÎNTECE DIN TEMNIŢĂ

Gînd de primăvară în temniţă

Spre trupul tău nevăzut
mă duce gîndul din nou,
spre dulce-ameţitorul tău trup,
Primăvară....

Dar ce-i în tine ce-mi scapă
în ape pierdute?
fugind după tine
ale-amintirii aripi
mi s-au frînt....

parc-ai fost, parcă n-ai fost nicicînd...

Să fii doar vedenie a minţii?
doar floare a gîndului meu apăsat
crescută ea singură numai
pe arsu-mi, uscatu-mi mormînt?
pe neplînsu-mi mormînt?
să-şi urce pe lujer corola spre cer?...

Dar nu, tu aievea mi-adii,
aievea mi-adii, primăvară,
cu glasu-ţi de boare
mă chemi mai puternic
ca orişice floare din vis.

Primăvara în amintire

Din dulcea scuturare
de ploaie-a primăverii
mai greu stropul de apă
din palma de petală
decît întreaga floare.

La rîsul adierii
se clatină şi stropul
se rupe şi petala.

A' primăverii tinere ape
mai grabnic aleargă
şi decît fluviul
lui Herakleitos...

Nu poate fi scăldată
de două ori privirea
într-o aceeaşi floare;
svîcneşte fugind din pămînt primăvara:
o goană nebună
de valuri de sucuri....

O, fluviu de flori,
deschide-te, curge-mi în gînd,
desfătează-mi mîhnirea
ca harfă de psalmi mîngîiată!

Ce nesăţios te reverşi
prin vadul de gînd
ce-l trec spre *demult* ....
în amintire
miroase a boare şi-a ploaie
şi-a tînără carne de floare
a mea primăvară
pierdută.

Chemare

Străpunge-mă, Doamne,
de Tine mă zguduie,
ruga redă-mi-o,
frînge-mi-o-n murmure...
flamura-mi tremure,
aripa-mi sîngere,
aripă-n zbatere...

Fă iarăşi din mine pierdutul
un rug ce te cheamă din flăcări,
din vîntul fierbinte-al durerii.

Asemenea fă-mă
cu-a' harfelor inimi speriate
ce scot dulce strigăt
sub greaua năvală pe strune
a psalmilor beţi de speranţă.

Înfrînge-mă, Doamne,
de Tine mă zguduie...

Semenilor mei[1)]

Am trăit, am trudit,
pătimind m-aţi văzut,
mă vedeţi....

Am crezut că pot da
şi-am dorit o fărîmă să dau
de lumină din mine-omenirii,
şi eu de la alţii
mai vrednici ca mine-am primit.

Dar năzuinţa-mi s-a frînt...

Ce nepătrunse puteri
m-au ursit
unor alte-ncercări?

Ce nepătrunse solii
mi-au dat al durerii mesaj?

....

Pentru mine nicicînd fericirea
n-a fost dăruire-mplinită,
ci joc de-amăgiri fără trup,
boare plutind nevăzută,
ea te atinge, dar n-o poţi atinge,
îndată-i păleşte suflarea
de nu poate stinge
nici rare, uitate
plăpînde lumini pîlpîind
pe morminte;
şi se ascund în dese frunzişuri
care vibrează uşor,
ale naturii arpegii.

Dar neîncetat am tot năzuit,
atîta îmi e de ajuns
să nu mă certaţi că sterp am trăit,
că fostu-mi-a viaţa deşartă,
atîta îmi e de ajuns
cu pietre să nu aruncaţi
în fundul adînc de prăpastie
ca-n braţe m-a prins - prăbuşit.

Clipele toate ca negre furnici
purtînd fiecare-o fărîmă de moarte,
se-adună în mine,

să nu mă certaţi, un gînd de iubire vă cer,

să fiu mîngîiat cu lumină.

1) Poemă iscată şi memorată într-o celulă a penitenciarului din Bacău în ianuarie 1963.

Floarea bucuriei

Se-aude-a pămîntului limpede limfă.

În picuri de sucuri se-adună
mărgelele vieţii
din subpămîntene dezgheţuri.

Prin fagure crud se ridică,
prin must sub plămadă de ţarini,
prin vîsc de mireazmă de glie
şi fluier subţire de lujer străbate
stropul cel tainic.

Din rădăcinoase adîncuri,
din ţărnă se-azvîrlă tăcute
fîntîni ţişnitoare în trunchiuri
şi mute cascade revarsă
de stropi verzi de frunze...

Tu, ploaie-ntunecată
din măduva pămîntului,
inversă gravitaţie
ce-ntîmpini înălţimea
ca să priveşti lumina
cu ochi miraţi de muguri,

inundă-ne fiinţa,
prin tălpi să ne cutreieri,
prin mlade vii de vine,
să ne deschizi în inimi
a bucuriei floare.

Pisc

Soţiei mele

Sînt zile de-atunci şi sînt ani
de cînd n-am mai privit luna ţinîndu-ne de mînă,
şi nu i-am mai văzut răsfrîngerea în rouă,
şi creştetele apropiate nu ni le-a mai plouat
aurul stelelor,
şi n-am mai privit împreună
în nopţi luminoase
prin geamul deschis,
umbra cea dulce a florilor,
şi n-am mai privit zîmbitori copilul dormind.

Sînt zile de-atunci şi sînt ani,
şi totuşi te simt lîngă mine;
o, nici nu ştiu, nici nu ştiu dacă tot mai trăieşti
şi totuşi te simt lîngă mine...

Urcăm împreună, ţinîndu-ne de mînă,
urcăm gîfîind spre-nălţimi:
nu simţi mîngîierea mirezmei alpine
atît de-ndrăgită de sufletul tău?
Sîntem sus, iubita mea,
sîntem pe muntele Golgotei noastre
pe muntele dîrz al supliciului nostru....

Ce mici ne par jos acei ce lovesc
cu feţele strîmbe şi slute de ură,
doar tu îmi pari mare, adînc proiectată pe cer,
privindu-mă lung cu ochi luminoşi,
cu ochii-ţi sfinţiţi de durere.

O, aceşti ochi ai gîndului meu,
cu buzele gîndului meu,
îi sărut, îi sărut ca în vis.

Fulgerul

În tine mă sorb amintirile,
floare de-o clipă văzduhului,
floare de rece lumină,
limbă aprinsă a norilor
cuvîntători de cutremure.

Mă văd înc-o dată copil
sub pomii bătrîni lîngă casă;
pe cerul ce arde mocnit
sub groasă cenuşă de nori
fulgerul spart îşi azvîrle
lujerul iute de pară;
mama mă cheamă-năuntru;
- mamă, nu-nchide geamul,
să stau ochi în ochi cu fulgerul vînăt,
în vine să-mi toarne slăvita-i putere,
să-i simt tremurata mireazmă jilavă
din raze de ploaie desprinsă.

Acum te presimt, dar nu te mai văd,
sub ziduri înalte, ursuze,
de oarba mînie-omenească durate,
Acum te presimt, dar nu te mai văd,
nu mai trezeşte bătrînii mei ochi
trompeta ta de lumină.

Dar negrele ziduri vrăjmaşe
în gîndu-mi ce arde mocnit te-au schimbat:
nu mai eşti floare uriaşă
ca-n visele copilăriei.

Acum eşti stindard de lumină
ce-aleargă pe ceruri să-nfăşure lumea:
stindard Libertăţii.

Foştilor mei învăţăcei

Cu vorbele mele, cu vorbele daruri,
ţinteam ale-apuselor veacuri podoabe
în inimi de tineri;
un licăr sub genele voastre
vesteau pe ţintaşul din mine.

Ce-ai mei eraţi toţi!
şi ce dragi îmi eraţi fiecare!

Cu glasul meu singur
vă-nvăluiam laolaltă în roată
cu sute de ochi şi cu sute de inimi
ca-ntr-o aripă sonoră.

Şi dulce mi-era revărsarea luminii
în voi ce-o primeaţi cu atîta-nsetare
aşa cum frunzişul pădurii-noptate
zorii-i primeşte cu foşnet.

Dar mai mare, mai plin e darul
de mine primitul din mîinile voastre:
mi-aţi dat Tinereţea,
năvalnica floare
ţişnită din apele vieţii,
ce-mbată suflarea.

Şi-acuma mireazma-i din mine mă mbată
şi-mi suflă tărie în faţa durerii;
iar flacăra dorului încă v-aşteaptă.

Ziua morţilor

Spre voi ce-n această clipă muriţi,
şi-n clipele toate
pe-ntregul pămînt,
ca pe un sol de departe plecat
greu apăsatul meu gînd îl trimit.

În ceasul cel crîncen
ce-ntr-însul aduce
sălbateca spadă
a ultimei clipe
ce singuri rămîneţi!
ce singuri cu toţii pieriţi!

De şti-mi-ar atinsă iubirea
să-nvăluie toate-agoniile lumii
ca în uşoare
în nevăzute aripi de-adiere!

Să intre-n durerile voastre,
în ultime gemete stinse
ca vîntul ce tace... se-opreşte,

în ultime zbateri de piepturi
adînc zguduite
de-a morţii furtună,

în ultime spaime-ascuţite
cînd uşa suflării se-nchide
de val de-ntuneric zbătută,

în ultime frînte surîsuri
ce-abia mai adie pe ţepene feţe
- surîsuri atît de-apropiate,
dar ce vînt le suflă departe
să stea să plutească
pe tragică stîncă
de singurătate? -

Ca o suflare ce toate pătrunde
să intru-n durerile voastre,

să-mi intre iubirea
cu degete de-albe-alinări de lumină
ca sărbătorile mult aşteptate,
ca dimineţile copilăriei,
cu degete flori-de-răcoare
să-mi intre-n durerile voastre iubirea,

să stingă ce arde,
să-nchidă ce-i rană,
să zmulgă ce-mpunge,
să ungă ce uscă...

Prin umede-vinete umbre
să vă-nsoţească suflarea-mi
pînă în pragul din urmă...

Bolnav de durerile voastre mă mistui
a'tuturor celor ce mor.

Prin porţi de-agonie
şi eu am trecut
fără să-nduplec
áripa rece
a singurătăţii.

Eu însumi mie prăpastie eram,
în mine cădeam,
în mine răul era şi durerea,
în mine golul ce cheamă,
eu eram moartea;
eu însumi chiar a mea moarte eram,
ce singur, ca-n valuri, în mine muream!
Doar cine de tine te poate scăpa?
au cine din tine te poate-alunga?

Sub bolţile morţii,
purtîndu-mi al inimii
dangăt de moarte
şi eu am trecut,
bolnav sînt de-a' voastre dureri.

dar cum să vă mîngîi?
cum să vă frîng pătimirea?

cum să vă zmulg din pliscul puternic
al singurătăţii din ultime clipe
ce-aleargă cu voi să vă lepede-n goluri?
cum să vă dărui a voastră răpire
chiar din voi înşivă - ca unei doine
ce-şi cîntă răpirea din trupul de fluier?

Amară îmi e neputinţa,
aproape ca voi nevoiaş mă frămînt...

Doar greu apăsatul meu gînd,
sol alb spre voi tînjitor,
îl pot alina de-apăsare
îl pot resfira doar în aburi
şi descătuşa-n adiere,
în gînd rugător-zburător,
în gînd înalbit în apa durerii,
în gînd pentru voi înălţat...

Gh. LĂZĂROIU - E. FIAP: "Furtuna"

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro